

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Volný čas romských dětí

Leisure time of Roma children

Diplomová práce

Autor: Bc. Lucie Škodáková

Vedoucí práce: Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.

Olomouc

2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Volný čas romských dětí vypracovala samostatně, pouze s užitím literatury, která je uvedena v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne Podpis autora práce

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí práce Mgr. Miluši Hutyrové, Ph.D. za její trpělivost, podporu a za všechny cenné rady, které mi při psaní této práce věnovala. Moje velké poděkování patří Salesiánskému středisku volného času Don Bosco v Ostravě, Centru pre deti a rodiny v Dobšíně a v Rožňavě, za umožnění realizace výzkumu. Samozřejmě mé velké díky patří všem účastníkům, kteří se výzkumu účastnili. Na závěr bych chtěla poděkovat mým blízkým za jejich podporu.

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část	8
1 Romové.....	9
1.1 Problematika Romů.....	9
1.2 Romové jako národnostní menšina	10
1.3 Historie Romů	12
1.4 Romové a kultura	16
1.5 Život Romů v současné společnosti	18
1.6 Romské děti	19
2 Principy trávení volného času.....	21
2.1 Terminologické vymezení.....	21
2.2 Nuda v kontextu trávení volného času	22
2.3 Historie volnočasových aktivit.....	22
2.4 Cíle a funkce volného času.....	23
2.5 Činnosti prováděné ve volném čase	25
2.5.1 Aktivní činnosti.....	25
2.5.2 Pasivní činnosti	26
2.6 Volný čas a jeho význam u dětí.....	27
2.7 Volný čas romských dětí	29
2.8 Podpora volného času.....	29

2.8.1	Činitelé volného času	29
2.9	Vyjadřování pomocí digitálních technologií	31
3	Církevní a náboženské společnosti	33
3.1	Salesiáni Dona Bosca	33
3.1.1	Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě	34
3.1.2	Salesiánské středisko Domka – združenie saleziánskej mládeže a Saleziánky v Rožňavě a Dobšíně (Slovenská republika).....	35
4	Dětský domov	37
	Výzkumná část	39
5	Výzkumné šetření	40
5.1	Výzkumné cíle a otázky	40
5.2	Přístup a typ výzkumu	41
5.3	Charakteristika a metodika sběru dat	41
5.4	Metoda analýzy dat šetření	44
5.5	Charakteristika výzkumného souboru	46
5.5.1	Centrum pre deti a rodiny Dobšíná/Rožňava (Slovenská republika)	48
5.5.2	Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě	48
5.6	Etické aspekty výzkumu	49
6	Výsledky výzkumného šetření a jejich analýza	50
6.1	Volný čas z pohledu romských dětí	50
6.1.1	Centrum pre deti a rodiny Dobšíná/Rožňava (Slovenská republika) ...	50
6.1.2	Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě	55

6.2	Volný čas zachycený metodou photovoice	59
6.2.1	Zaslané obsahy v porovnání s prezentací na sociálních sítích.	60
6.2.2	Experiment v podobě zadaného tématu pro fotografii.....	60
6.3	Volný čas z pohledu činitelů ve volném čase.....	60
6.4	Shrnutí a závěry výzkumného šetření	63
	Závěr	66
	Seznam použitých zdrojů	67
	Seznam tabulek a grafů	73
	Anotace	
	Přílohy	

Úvod

O volném čase bylo bezpochyby již napsáno mnoho. Způsoby, jakými můžeme trávit volný čas, se však mohou měnit. Může jít o volnočasové nabídky kolem nás, o naše preference, které se mění, ovlivnění našimi blízkými, ale také o pokrok, který nám přináší nové a nové možnosti. Tato práce je zaměřena na volný čas romských dětí, které jsme oslovili ve dvou zařízeních. Jedná se o Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě a o Centrum pro děti a rodiny v Dobšíně s dalším zázemím v Rožňavě.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část má čtyři kapitoly. První kapitola se věnuje Romům v české a slovenské společnosti. Zaměřujeme se na jejich historii, kulturu, život v současné společnosti, ale také na romské děti. Druhá kapitola se zabývá volným časem. Vymezena je terminologie a historie volnočasových aktivit. Dále pak cíle, funkce volného času a činnosti, které jsme rozdělili na aktivní a pasivní, protože záleží, jakou měrou se jim ve svém volném čase věnujeme. Dle toho se pak odvíjí náš osobní růst, ale může to ovlivnit i naše zdraví. Představena je i podpora volného času a činitelé, kteří se této problematice věnují. Vymezujeme taktéž vyjadřování pomocí digitálních technologií, protože právě to se ve výzkumu ukazuje jako způsob trávení volného času, který účastníci nejvíce využívají. Třetí kapitola se pak týká církevních a náboženských společností, protože s nimi jsme po čas výzkumu spolupracovali. Představeni jsou hlavně Salesiáni Dona Bosca a jednotlivá zařízení, kde výzkum probíhal. Protože výzkumné šetření bylo realizováno i v centru pro děti a rodiny, tak se poslední kapitola věnuje dětským domovům v českém a slovenském kontextu.

Cílem praktické části je zjistit, jak romské děti ve vybraných zařízeních tráví svůj volný čas. Výzkumná část je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola vymezuje výzkumné cíle a otázky, přístup a typ výzkumu, který byl pro naši práci využit. Dále pak charakterizuje metodiku sběru dat a výzkumný soubor samotný, kde nechybí ani etické aspekty výzkumu. Poslední kapitola se pak věnuje výsledkům, ke kterým jsme po čas výzkumu došli. Zahrnuje volný čas z pohledu romských dětí, který jsme zkoumali za využití rozhovoru, doplněného metodou photovoice.

Teoretická část

1 Romové

Romové jsou jak v České republice, tak na Slovensku národnostní menšinou. Dle výsledků sčítání lidu v roce 2021 žilo v České republice 10 524 167 obyvatel. K romské národnosti se hlásilo 21 691 obyvatel, ale nutno podotknout, že vyplnění kolonky „národnost“ bylo dobrovolné a bez vyplnění ji nechalo 31,6 % (Český statistický úřad, 2022).

Na Slovensku taktéž v roce 2021 proběhlo sčítání lidu. Celkový počet při sčítání byl 5 449 270 obyvatel. K romské národnosti se hlásilo 67 179 obyvatel (Štatistický úrad SR, 2022), což je asi 1,23 %, kdežto v České republice jde asi jen o 0,2 % z celkového počtu obyvatel. Z toho vyplývá, že na Slovensku žije poměrně více romských obyvatel. Navíc někteří Romové se při sčítání lidu hlásí k národnosti maďarské či slovenské, takže se v celkovém grafu nevykazují pod romskou menšinou.

1.1 Problematika Romů

V posledních letech dochází k rozvoji studia tzv. romské problematiky. Romština se vyučuje na některých vysokých školách. Je přednášeno o romské historii, kultuře nebo tradicích, ale také o současných problémech, které se týkají romské komunity. Tyto otázky jsou řešeny na studijních oborech jako je romistika. V českých i zahraničních časopisech se objevují odborné články nebo vycházejí publikace s romskou tematikou. Vymezení romologie se zabývá Kaleja a Knejp (2009, s. 6), kteří ale zároveň upozorňují na multidisciplinaritu a spojování poznatků z různých oborů.

Na území České republiky existuje od roku 1997 Rada vlády pro záležitosti romské menšiny (2020). Jejím cílem je napomáhat zlepšení postavení Romů ve všech životních sférách a odstraňování rozdílů mezi nimi a většinovou společností. Rada vlády taktéž vydává „Strategii rovnosti začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030“, která si klade za cíl zvrátit negativní situaci v postavení Romů v České republice, a to zejména v oblasti vzdělávání, zaměstnanosti nebo bydlení. Dalším cílem je ochrana Romů před diskriminací, emancipace Romů, odstranění rozdílů mezi Romy a většinovou společností nebo rozvoj romské kultury a jazyka (Rada vlády pro záležitosti romské menšiny, 2021).

Na Slovensku existuje od roku 2001 *Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity*, který v rámci celé Slovenské republiky zabezpečuje svou činnost prostřednictvím deseti pracovišť. Řeší problémy romské menšiny, připravuje programy zaměřené na zlepšení postavení romských příslušníků ve společnosti s důrazem na zlepšení životních podmínek v obcích s romskými osadami, zvýšení aktivní účasti Romů ve veřejném životě, zkoumání problematiky romských komunit atd. (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, 2021a). I tato instituce vydává svou strategii, a tou je: „Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030“, která byla schválena v roce 2021 a směřuje k dosažení viditelných změn v oblasti rovnosti a začlenění Romů. Jejím cílem je zastavení segregace romských komunit, nediskriminace, změna postojů a zlepšení spolužití. Dále očekává pozitivní změnu v sociální začleňování Romů (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, 2021b).

1.2 Romové jako národnostní menšina

Abychom mohli řešit otázku národnostní menšiny, je třeba si na začátek vymezit pár pojmů. Prvním z pojmů, který se nabízí, je národ. Jandourek (2012, s. 166) definuje národ jako „*skupinu lidí charakterizovanou většinou společnou řečí, kulturou, tradicí a dějinami a vymezující se vůči lidem považovaným za cizince.*“ Pojem byl dříve chápán více etnický, zato dnes je na něj pohlíženo politicky. Národ je někdy používán i jako synonymum pro slovo stát.

Dalším pojmem, který je třeba definovat je národnostní menšina. V České republice tento pojem definuje zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, jako „*společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.*“ Slovenský štátny pedagogický ústav vydal publikaci, která definuje národnostní menšinu jako „*část národa, ktorá nežije so svojim materským národom v jednom štátnom útvare, ale v inom štáte*“ a dále pak definuje etnikum jako „*spoločenstvo ľudí so spoločným pôvodom, jazykom, kultúrou, mentalitou a tradíciami*“ (Štátny pedagogický ústav, 2020, s. 6).

Moravec (in Hirt a Jakoubek, 2006, s. 14–17) nahlíží na definici romské menšiny více způsoby. První se týká romské kultury, která zahrnuje určité normy, hodnotové systémy nebo i to, jak řeší problémy. Upozorňuje na fakt, že v České republice není dosud zformulovaný ucelený teoretický model romské kultury. Mezi důvody, které tomu mohou bránit, zmiňuje neohraničenost společnosti, i když ohraničenost určitým způsobem funguje u romských osad. Dále pak velkou proměnlivost mezi jednotlivými romskými příbuzenskými skupinami a také mezi místy, kde žijí. Jako další se zabývá sebeidentifikací, kdy jde vlastně o to, že Romem je ten, kdo se za Roma považuje. Problém však je v tom, že ne všichni, kteří o sobě tvrdí, že jsou Romové, se hlásí k romskému národu. Důvod, proč se tomu tak děje bohužel zůstává dosud neznámý. Jako poslední uvádí, že Romem je ten, koho za Roma považuje jeho okolí.

Jak v Česku, tak na Slovensku jsou Romové bráni jako národnostní menšina. Vyplyvá to i z již zmíněných údajů sčítání lidu, které proběhlo v roce 2021 v obou zemích. I když v České republice žije podstatně méně romských obyvatel než na Slovensku, tak mají Romové zaručena menšinová práva. Vydávají svoje publikace, které jsou psané v romštině, jako je například *Romano vodi* nebo *Kareka*. Dále pak rozvíjí svou kulturu a každý rok pořádají festivaly, jako je Světový romský festival *Khamoro* (v překladu „sluníčko“), který se od roku 1999 pořádá v Praze (Dům národnostních menšin, 2020).

Na Slovensku žijí Romové rozptýleně po celém území. Nejvíce se jich však zdržuje na východním a na jihu středního Slovenska. Dle odborných odhadů žije na území Slovenska okolo 400 000 Romů. Jak již bylo zmíněno ve sčítání obyvatel z roku 2021, ke svému původu se hlásí jen přibližně čtvrtina z celkové populace a ostatní se hlásí ke slovenské nebo maďarské národnosti. Mnohdy také mají nedůvěru ve zpracování svých údajů, proto nevyplňují pravdivé informace. Na Slovensku, podobně jako v Česku, žijí dvě skupiny Romů. První skupinou jsou bývalí kočovníci tzv. olašští Romové, druhou skupinou jsou pak tradičně usedlí Romové. Na území Slovenské republiky je dorozumívacím jazykem pro Romy romský jazyk (Štátny pedagogický ústav, 2020, s. 94).

1.3 Historie Romů

V této kapitole se zaměříme na stručný vhled do historie Romů. Poukážeme na důležité momenty Romů na českém a slovenském území, které ovlivnily současný život Romských obyvatel.

Bohužel existuje jen málo pramenů, ze kterých můžeme o Romech zjistit více z raných dějin. Existuje také mnoho zdrojů, které jsou silně ovlivněny předsudky a subjektivitou autora (Fraser a Miklušáková, 1998). I lidé v dnešní době mohou mít zkreslené představy o tom, jak Romové žijí a bez většího rozmyslu je odsoudit. Mezi samotnými Romy se samozřejmě najdou tací, kteří pátrají po své historii, ale co se týče historie Romů v Evropě, tak jimi většinou napsána není (Černá a kol., 2000). Navíc Davidová ve své publikaci z roku 1995 píše, že většina lidí o Romech neví téměř nic, a proto jsou jejich představy zkreslené. Dodává, že to samé se děje i u Romů samotných, kteří málo kdy ví o svém původu, kdo byli jejich předkové a odkud vlastně pocházejí (Davidová a Davidová, 1995).

Díky mnohým studiím již jistě víme, že země původu Romů je Indie. Vědci se shodují na podobnosti romštiny a starého literárního indického jazyka sanskrtu, ale i novějších indických jazyků, jako je hindština, paňdžábština, gudžarátština, bengálština, atd. (Černá a kol., 2000). Mezi jazykem a rasou nemusí však existovat žádná nutná vazba. Nicméně existují další studie, jako je např. antropologický výzkum, který roku 1932 provedl prof. Eugène Pittard. Spočíval v typologii postav romských obyvatel a přišel s jistými odlišnostmi (Fraser a Miklušáková, 1998).

Migrace Romů do Evropy probíhala ve vlnách. Část z nich šla přes Blízký Východ do jihovýchodní a střední Evropy. Druhá velká část migrovala přes Egypt do Španělska. Jejich průchod různými územími zapříčinil, že se v romštině objevují například slova z perštiny. Existují také zprávy, že se okolo 19. století usadili v Istanbulu nebo v Řecku. Na našem území byli až ve 14. století (Davidová a Davidová, 1995).

O první podrobnější analýzu životního stylu Romů se na konci 18. století pokusil německý luteránský pastor Samuel Augustini ab Hortis, který žil ve spišské župě v Uhrách (dnešní Slovensko). Soustředil se hlavně na Romy, kteří žili v Uhrách a Sedmihradsku a upozorňoval na to, že i když mají Romové hodně společného, tak neexis-

tuje jeden homogenní romský národ se společnou kulturou. Přišel s názorem, že Romské komunity bývají ovlivněny podmínkami země, ve které žijí. Domácnosti Romů byly vybaveny jen základními předměty. Jedli převážně maso, chléb si vyžebali a nevyhýbali se ani tabáku a alkoholu. Někteří pracovali rychle a zručně, ale nestále, jiní prodávali výrobky nebo kradli. Náboženství většinou převzali od okolí, ve kterém žili. Neměli vlastní obřady ani náboženské tradice. Také poukazuje na problém výchovy. I když rodiče svým dětem prokazovali lásku, tak jim neposkytovali řádné vzdělání, takže děti ani později nepřemýšleli o změně životního stylu. Kdyby se jim dostalo vzdělání, tak by se mohli uplatnit dle Hortise v zemědělství a řemeslech. Pro jejich silnou povahu a schopnost žít v těžkých životních podmínkách se také nabízelo uplatnění v armádě. Je také dobré zmínit, že autor této analýzy neměl o romské komunitě valné mínění. Navrhoval mimo jiné vyvinout na romské komunity tlak, vychovat z nich lidi a křesťany a poté je zaměstnat jako služebnictvo, aby byli prospěšní. Dle svých slov si byl také vědom toho, že to bude vyžadovat úsilí a mnoho trpělivosti (Fraser a Miklušáková, 1998).

Romové v Uhrách, kteří byli ve službách Maďarů, se stále častěji usazovali a stále méně ovládali romštinu. Ztratili také vztah k vlastním tradicím a přijali tradice životního stylu v Uhrách. Romští hudebníci, ale vždy vyčnívali. Kapely vystupovaly na mnoha akcích. Zvláště v Uhrách měli díky své přizpůsobivosti a spontánnosti mnoho posluchačů. Proto se hraní, vedle kovářství, považovalo za nejčastější povolání Romů. Některé kapely se proslavily více, jiné hrávaly po hospodských zařízeních, na trzích, lidových slavnostech nebo svatbách. Vedle hudebního talentu se hlavně u žen projevoval i talent taneční (Fraser a Miklušáková, 1998).

Proměna světa a industrializace se samozřejmě dotkla i romské komunity. Sčítání lidu z konce 19. století nám pomáhá s identifikací míst, kde se Romové usazovali. Poukazovalo to i na proměnu romštiny. Průzkumy ukázaly, že většina kočovných Romů mluvila romsky, ale z Romů, kteří se usadili, romštinu ovládala asi polovina. Na Slovensku bylo typické, že se romské komunity usazovaly v izolovaných čtvrtích měst a vesnic nebo žily ve vlastních osadách. Ve sčítání se také objevovalo, jak žili, a většina Romů uvedla, že bydlí v domcích o jedné až dvou místnostech, stanech nebo chatrčích z hlíny a slámy (Fraser a Miklušáková, 1998).

Dalším důležitým milníkem v životě Romů bylo zrušení nevolnictví, které se projevilo novou migrační vlnou Romů z Balkánu a Uher. Jejich romština byla ovlivněna rumunštinou, a proto se jejich dialekt označoval za olašský, z čehož vzniklo i pojmenování olašský Rom. Dnes Romy najdeme skoro v každé části Evropy. Hovoří různými dialekty romštiny, ale mezi sebou se domluví (Fraser a Miklušáková, 1998).

Začátkem 20. let 20. století byla situace Romů v Česku a na Slovensku odlišná. Romů na Slovensku bylo podstatně více než na českém území. Romové v Česku byli za druhé světové války izolováni od okolí a taktéž se projevila jejich nízká životní úroveň. Roku 1939 vyzvalo Ministerstvo vnitra Romy k tomu, aby se do ledna roku 1940 usadili a kočování zanechali. Kdo tak neudělá, bude zařazen do kasárenských pracovních táborů. Po této lhůtě byli kočovní Romové pod dohledem četnictva, byli odchytáváni a posíláni do táborů a ghett. Romové byli transportováni, někteří zemřeli kvůli špatným hygienickým a zdravotním podmínkám, když se v přeplněných táborech vyskytovaly nakažlivé nemoci. Vězni poté směřovali do koncentračních táborů, kde zahynulo nespočet Romů (Daniel, 1994).

Romy na Slovensku za druhé světové války genocida nepostihla. Slovensko mělo jinou legislativu, která je neodsoudila k hromadné záhoubě. Byli nezastupitelnou složkou, která ve vesnicích odváděla práce jako kopání kanalizace nebo roztloukání kamene na cestách. Nicméně Romy na Slovensku v té době postihly rasistické zákony. Romové byli pronásledováni a omezováni. Byli vytlačováni z měst na okraj společnosti, kde žili v osadách, které byly mnohdy cílem útoku žhářství. Byli nabíráni jako pracovní síla. Po válce se stěhovali do bytů po Němcích nebo migrovali do Čech, kde je měl, i dle jejich písni, čekat lepší život (Hübschmannová, 2002).

Druhou světovou válku v České republice přežilo bezmála asi tisíc Romů. Slovensko bylo více zpustošeno a probíhala tam horší hospodářská krize než v Čechách (Davidová, 2004). Migrace nejen ze Slovenska, ale také z Rumunska nebo Maďarska, způsobila nárůst romské populace v pohraničí v českých průmyslových městech. Také v Čechách po Němcích zbyly domy, kam se Romové stěhovali (Nečas, 2002). Díky etnografickému průzkumu, který prováděla Eva Davidová v Českém Krumlově a na Ostravsku, máme informace o migraci Romů z východního Slovenska do českého pohraničí. Romové migrovali hlavně do měst s rozrůstajícím se průmyslem a za lepšími životními podmínkami, které se týkaly hlavně bydlení nebo pracovního uplatnění.

V Česku proto tedy po roce 1945 skupinu Romů představuje jen malá část původních romských obyvatel Česka. Většinový počet Romů v poválečném Československu tvoří Romové ze Slovenska, Maďarska či Rumunska (olašští Romové), kteří v té době ještě kočují. Roku 1947 byl znovu zaveden zákon č. 117/1927 „o potulných cikánech“, který byl uplatňován až do roku 1950. Spočíval v legitimizaci romských občanů a následném dohledu nad jejich pracovním zapojením. Byl však v rozporu s ústavním prohlášením Košického vládního programu o rovnoprávnosti všech občanů (Davidová, 2004).

Díky legitimizaci romských občanů ale víme, že bylo zjištěno celkem 16 752 osob romského původu na českém území v roce 1947. Terénní výzkumy však ukázaly, že legitimizace úplně neobstála, protože převážná část Romů, kteří nebyli usazeni nebo nepracovali, se sčítání vyhnula (odchodem na Slovensko apod.), nebo zadala milné informace (Pavelčíková, 2004).

V roce 1949 se zájem o Romy zesílil, protože se začal zaznamenávat zvýšený počet kočovných Romů. V listopadu téhož roku začala fungovat mezinárodní komise pro „řešení cikánské otázky“. Byly vypracovány jednotlivé plány, které měly řešit hlavně otázky bydlení, výchovy dětí nebo sociálního zařazení Romů. Komise navrhovala vybudování romských sídlišť, která by umožňovala usazení kočovníků. Komunistický režim chtěl, aby se Romové vyrovnali majoritní společnosti, protože je bral jako oběti předchozího režimu a vykořisťování. V padesátých letech všechny problémy spojené s romským obyvatelstvem komplikovala majoritní společnost, která nepochopila specifika romského způsobu života. Do karet nehrálo ani to, že úřady neměly dostatek prostředků a ani zkušeností, aby pro Romy vytvořily vhodné motivující prostředí. Hlavním východiskem komunistické politiky bylo přesvědčení, že za jejich způsob života může předešlý režim, a že se vše může „napravit“, pokud se jim poskytne vzdělání, práce a vhodné ubytování, čímž dojde ke zvýšení životní úrovně (Pavelčíková, 2004).

Kočovný život Romů se na našem území změnil po roce 1959, kdy se dle zákona museli usadit. Jak slovenští, tak čeští Romové se soustředili v osadách. I dnes existují čtvrti na okrajích měst, kde se soustřeďuje romská komunita. Romové se v minulosti usazovali na místech, kde byla v blízkosti voda nebo les, ale záleželo také na vzdálenosti hřbitova či márnice, vedle kterých naopak přebývat nechtěli. Důležitou složkou

byla obživa a dostupnost obce. Osady se postupně rozšiřovaly, zejména tam, kde byly vhodné podmínky pro život. Naopak některé osady zanikly, protože tam například nebyla dostatečná možnost obživy, nebo Romové byli dokonce většinovou společností vytlačeni (Davidová, 2004). Koncem šedesátých let vznikl *Svaz Cikánů-Romů*, který měl velký význam pro šíření romské kultury, nezávislosti a postavení Romů ve společnosti. Činnost spolku byla ukončena roku 1972 (Kaleja a Knejp, 2009, s. 46).

V osmdesátých letech se režim v tehdejší Československu změnil. Do popředí se dostávaly i návrhy představitelů KSČ, týkající se života romského obyvatelstva, jako bylo uznání svébytnosti romské národnosti v nově připravované ústavě. Na změny vůči romské komunitě ze strany komunistů však nedošlo, protože roku 1989 padl totalitní režim a otázka Romů pak již byla řešena v novém demokratickém systému (Kaleja a Knejp, 2009, s. 48).

Pavelčíková upozorňuje na to, že problematika romského obyvatelstva v dnešní době je zapříčiněna hlavně důsledkem mentálních rozdílů, nepochopením odlišné kultury a historickými kontexty, které rozbily tradiční romskou kulturu (Pavelčíková, 2004).

1.4 Romové a kultura

Převážná část kulturologických bádání se zabývá interpretací a popisem principů romské kultury. Menší část je věnována artefaktům, které jsou také součástí každé kultury. Mezi artefakty patří například romský oděv nebo vybavení domácnosti, ale také díla romských umělců. V České republice jsou tyto předměty soustředěny ve sbírkách Muzea romské kultury v Brně, které veřejnosti přibližuje specifika romské kultury (Jakoubek a Hirt, 2004).

Dále se zaměříme více na rozvoj výtvarného umění a hudby v romské kultuře. Dle Horvátové (in Kaleja a Knejp, 2009, s. 61) se rozvoj výtvarného cítění u Romů dnes jeví jako zcela nový fenomén, avšak je to tak jen na první pohled. Výtvarný prvek jako zkrášlující prostředek měl v romské komunitě vždy své místo. Napomáhal k tomu i blízký vztah k přírodě, která se stala velkým zdrojem inspirace. Stejně jako ve většině komunit se rozvíjela řemesla a pracovalo se s různými přírodními materiály. Romové vyráběli předměty z keramiky nebo ze dřeva, jako bylo nádobí, hudební nástroje nebo

loutky. Největší součástí romské tradice však bylo zpracování kovů, které se uplatňovalo především v litectví, kovotepectví, ale také ve výrobě užitkových a dekoračních nádob nebo ve výrobě šperků (Kaleja a Knejp, 2009).

V průběhu historie bylo pro Romy důležité si určitým způsobem zkrášlit svůj příbytek. Začátky můžeme vidět na tradičních kočovných vozech, které jsou barevně zdobeny a převládají rostlinné motivy, ale nechybí ani dřevořezba. Později své příbytky z venku i zevnitř zdobili barevnými nátěry s výtvarnými motivy dle vlastní fantazie. Vnitřní výzdoba se měnila dle ročního období, kdy například na jaře byly v trendu květiny, houby nebo jiné přírodniny. Během roku se výzdoba několikrát změnila, což v některých domácnostech zůstává dodnes. Poměrně častou obměnou prochází taktéž barevnost interiéru (Kaleja a Knejp, 2009).

Co se týče romské hudby, není jednotná a neexistuje tak ani jednotný styl. Romští hudebníci hráli to, co pochytili z okolí, aby pobavili ostatní. Hráli také na nástroje, které byly zaužívané v daném regionu. V 19. století byli romští hudebníci populární zejména v Uhrách, Rusku a Španělsku. Pro jejich přirozené hudební nadání se téměř stali součástí národní identity. Vypůjčovali si motivy folklórů zemí, jimiž procházeli. Motivů uplatňovali i ve svých pohádkách, ale obohacovali je i svými prvky (Fraser a Miklušáková, 1998). Ševčíková (in Kalejo, 2009, s. 76) dodává, že nelze hovořit o romské hudbě jako o jednoznačně formálně a obsahově vyhraněné či stylově nebo žánrově čisté kategorii, protože se zřetelně liší v čase a v prostoru. Hudební projevy Romů se výrazně liší region od regionu, rodina od rodiny, hudebník od hudebníka. Smyslem hudby je především zasáhnout city lidí a přispívat dobré náladě (Kaleja a Knejp, 2009).

Hudbu Romové chápou jako jedinečný doklad své kulturní minulosti. Berou ji jako pojítka s předky a hudba je součástí jejich každodenního života. V současné době se na scénu dostávají žánry jako rom-pop, který mnohdy parafrázuje staré romské písně, ale spadá sem i autorská tvorba. Mezi další hudební žánry populární jak u nás, tak v zahraničí, můžeme řadit tzv. gypsy rap, gypsy hip-hop nebo gypsy funky (Ševčíková, 2008).

1.5 Život Romů v současné společnosti

V dnešní době v Čechách i na Slovensku mnoho Romů čelí problémům, které plynou ze sociálního vyloučení. Hlavně Romové na Slovensku žijí v sociálně vyloučených lokalitách ve ztížených podmínkách, mezi které patří například absence pitné vody, kanalizace nebo veřejného osvětlení. Mnohdy v domácnostech chybí potřebné vybavení a k domům nevedou přístupové cesty. O zlepšení situace se snaží, vláda jak České republiky, tak Slovenské republiky. Oba státy vydávají strategie pro rovnost a začlenění Romů do společnosti a snaží se řešit otázku diskriminace. Vláda Slovenské republiky např. pomáhá při vzdělávání, kdy bývá využit asistent pedagoga, který napomáhá při dorozumívání mezi rodiči a učiteli. Romské děti mají možnost navštěvovat přípravné ročníky (Štátny pedagogický ústav, 2020, s. 94). Dle školského zákona (č. 561/2004 Sb.) České republiky je dávana podpora dětem, žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami, kam mohou spadat i Romové. Podpora je poskytována například ve formě poradenství, úpravy obsahů a výstupu, použití kompenzačních pomůcek a mnohá další.

Životní strategie Romů je orientovaná na přežití, a to hlavně na materiální zabezpečení. Mezi hlavní problémy romských komunit spadá nezaměstnanost, která je zapříčiněna mimo jiné nízkou vzdělaností romské národnostní menšiny. To vše souvisí i se sociální odkázaností, nárůstem kriminality, drogovou závislostí a jinými sociálně patologickými jevy. Mezi další problémy můžeme řadit i zdravotní stav, který jde ruku v ruce s hygienou a prostředím, ve kterém Romové žijí. Vanková (in Kaleja a Knejp, 2009, s. 135–137) uvádí, že celkově až 80 % Romů na Slovensku je nezaměstnaných. Nutno podotknout, že tento údaj je staršího data (2009). Mezi hlavní problémy řadí, že většina mladých nezaměstnaných Romů má problém s pracovním uplatněním. Po dokončení školní docházky nejsou motivováni k přípravě na povolání, ale jsou evidováni jako nezaměstnaní a pobírají sociální dávky. Sami rodiče mnohdy mladým Romům dokonce brání v tom, aby pokračovali ve vzdělávání, protože by odčerpávali peníze z rodinného rozpočtu. Romské děti většinou selhávají již v přípravě na školu a špatné známky vedou k demotivaci v dalším vzdělávání. V mnohých romských osadách na Slovensku se tak Romové stali jen pasivními příjemci dávek ze státního rozpočtu. A pokud jsou rodiče nezaměstnaní, tak děti nemohou mít reálnou představu o

trhu práce. Pro všechny zmíněné důvody má většina Romů pověst nespolehlivých pracovníků s nízkou kvalifikací, což je znevýhodňuje na trhu práce. Jde o jakýsi začarovaný kruh, který Romy staví na hranu šedé ekonomiky a závislosti na státě (Kaleja a Knejp, 2009). Častým fenoménem bývá také neoficiální zaměstnávání, tj. bez pracovní smlouvy, zejména formou příležitostných brigád.

V České republice lze zaznamenat proces emancipace Romů na straně jedné a na straně druhé negativní projevy romských obyvatel, ale i majoritní veřejnosti. Mnohé závěry pak mohou vést ke stavbě bariér mezi Romy a většinovou společností. Ve společnosti existují formy skrytého i otevřeného rasismu. Rasismus se projevuje jak formou násilí, tak například nezaměstnáváním romských občanů (Černá a kol., 2000).

1.6 Romské děti

Společnost má kvůli mýtům, stereotypům a předsudkům mnohdy zkreslené představy o romských dětech. Dle evropských tradic je cílem rodiny připravit dítě na budoucnost související s jeho profesí, sociálním statusem a obecným vedením k samostatnosti. Na rozdíl od toho romská rodina většinou nepodporuje individualitu dítěte a klade větší důraz na celou skupinu a široké příbuzenstvo. Romská výchova se tak dá považovat za kolektivní záležitost komunity. Děti si prostřednictvím pozorování a nápodoby osvojují jednotlivé vzorce chování. Neučí se však být skromní nebo trpěliví. Důležité je také poukázat na rozdílnost mezi odměnami a tresty. Romští rodiče svým dětem nic nezakazují ani nepřikazují, nic jim zvláště nevysvětlují a romské děti tak mají mnohdy velkou volnost a svobodu. Typická proto v období puberty bývá absence školy a další abnormality (Vaculík, 2018).

Základní jednotkou romské společnosti je rodina. Od moderní evropské rodiny se liší především tím, že spolu žije několik generací. Tradiční romská rodina je patriarchální a postavení ženy ovlivňuje její věk a také počet dětí. Výchova dětí v romské rodině je hodně postavena na emocích. Dítě je více respektováno ve svých přáních a pocitech. Děti v romské rodině nemají stejné postavení. Rodiče dávají otevřeně najevo své preference a ostatní členové rodiny je respektují. Při výchově synů se více angažuje otec, kdežto při výchově dcer zase matka. V současnosti je role otce při výchově omezena, pořád však zůstává hlavou rodiny. Základem romské rodiny je kolektivnost, což nejde ruku v ruce s velkoměsty, ve kterých bývá rodina mnohdy rozptýlena. Vzhledem

k rozrůstajícímu se městskému způsobu života se rozpadají tradiční formy romské rodiny. Tato skutečnost negativně ovlivňuje chování Romů k sobě navzájem, ale také k majoritní společnosti (Šišková, 2001).

2 Principy trávení volného času

Hlavním tématem této diplomové práce je volný čas romských dětí. Čas, ve kterém se mohou věnovat sami sobě, trávit ho se svými blízkými nebo jen dělat něco, co je baví a obohacuje nebo taky prostě nedělat nic. Právě takový čas je potřeba v životě každého z nás, bez ohledu na věk, pohlaví nebo národnost.

2.1 Terminologické vymezení

Existuje mnoho vymezení terminologie pro volný čas. Zvolili jsme definici Hofbauera (2004, s. 14), který vymezuje volný čas jako „čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ Dále pak poukazuje na důležitost toho, že volnočasových činností se člověk účastní svobodně a vstupuje do nich s určitými očekáváními přínosu příjemných zážitků a uspokojení.

S dalším pojetím volného času přichází Pávková (in Hájek a kol., 2011, s. 10), jejíž definice zní „Volný čas je částí lidského života mimo čas pracovní a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimo-pracovní povinnosti. Volný čas je dobou, kterou má po splnění těchto povinností člověk k dispozici pro činnosti seburčující a sebevytvářející.“

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT, 2002) ve svém dokumentu považuje volný čas za „čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů, volí svou činnost.“

Jako poslední zmíním definici ze zahraničního článku, který se zabývá volným časem a rekreací. „Volný čas je stav, který se vyznačuje nezávazným časem a optimismem. Může zahrnovat rozsáhlé nebo naopak žádné aktivity. Klíčovou složkou je postoj, který podporuje mír a soužití s prostředím“ (Veal, 1992, s. 3). Tento článek vyšel v devadesátých letech minulého století, ale to, jak autor definoval volný čas, nám přišlo příhodné. Těchto pár vět zdůrazňuje, že vlastně ve svém volném čase nemusíme dělat vůbec nic. Nic neděláním může mít více vyjádření. Zaměřím se tedy v další kapitole na definici nudy, která s tímto úzce souvisí.

2.2 Nuda v kontextu trávení volného času

Již v pedagogické encyklopedii z roku 1939 vymezuje Uher (in Chlup a kol., 1939, s. 197) nudu jako „*nelibý duševní stav, vyplývající z nedostatku zájmu nebo z duševní nezaměstnanosti. Ve škole je zjev velmi nežádoucí, neboť ohromuje žákovu iniciativu a chuť k práci a činí z něho pasivní bytost.*“

Vymezení nudy můžeme najít i v novějším pedagogickém slovníku, který ji popisuje jako „*Negativní sociální prožitek ve škole. Je výsledkem frustrace žákových potřeb.*“ (Průcha a kol., 2012, s. 174).

Nudu mnozí autoři chápou jako problém současné společnosti. Dávají to za vinu zkracování pracovní doby nebo pestrosti nabízených služeb, které nám usnadňují život. Zrychlenému životu, kdy místo vaření jdeme jíst do restaurací, ve kterých nám jídlo během několika okamžiků připraví nebo spotřebičům, které nám pomáhají v domácnosti s úkony jako je praní prádla nebo mytí nádobí. S tímto se objevil problém, jak získaný volný čas naplnit. Nuda se pak krátí sledováním seriálů a televizních programů. Dnešní konzumní společnost nabízí různé typy aktivit, které kompenzují nudu, ale otázkou je, zda efektivně plní svou funkci (Hájek a kol., 2011).

Nuda je zapříčiněná nedostatkem podnětů pro jedince. Problém nastává tehdy, když je nuda jen povrchově odstraňována a aktivita jedince nevzbuzuje hlubší emoce, přetrvává pocit prázdnoty, nebo se nepodněcuje fantazie. Jedinec tak hledá jiné způsoby, aby se nudy zbavil, a může tíhnout k prostředkům, jako jsou drogy a alkohol. Mezi negativní důsledky nudy se také řadí přílišné pasivní sledování televize, notebooku, telefonu či jiných přístrojů. Dalším nebezpečným dopadem nudy může být násilí nebo destruktivita (Hájek a kol., 2011).

2.3 Historie volnočasových aktivit

Určitý volný čas tu existuje tak dlouho jako lidstvo samo. Když si lidé zaopatřili své základní potřeby a nezbytné povinnosti, tak zbylý čas byl právě časem volným. Pro zábavu postupem času začaly vznikat různé neorganizované i organizované aktivity, nejrůznější formy her a jiných zábav. Zásadní změna přišla s průmyslovou revolucí, kdy se změnil pohled společnosti v první řadě na hodnoty práce, v druhé na

hodnotu volného času. Rozrůstající se průmysl potřeboval stále větší množství pracovních sil a tím se populace z velké části přesunula ze zemědělské činnosti na průmyslovou. Změnily se materiální a sociokulturní podmínky života a došlo k jasnému oddělení času na práci a času volna. Volný čas tak nabyl novou hodnotu. Čas strávený v práci byl časově ohraničený a uzákonila se i pracovní dovolená (Knotová, 2011).

Lidé se za prací stěhují do měst, kde začala mimo jiné vznikat různá sdružení, instituce atd., pro navazování kontaktů mezi lidmi. Stále více lidí tohoto využívalo a přemýšleli o nových podnětech a tématech diskusí o volném čase. Výraznou proměnou prochází realizace volného času mimo města, kdy celé rodiny nachází zálibu ve stánování nebo chalupaření mimo jejich domov. Na vesnicích jsou pořádány nejrůznější kulturní a společenské akce pro širokou veřejnost. Avšak na vesnicích přetrvávají některé tradiční způsoby pasivního trávení volného času (Hofbauer, 2004).

Mezi důležité pojmy patří i pedagogika volného času. Od poloviny šedesátých let minulého století začal tento termín hrát významnou roli v oblasti výchovy dětí, mládeže i dospělých. Volný čas byl stále více docenován jak v teorii, tak v praxi. Od čtyřicátých let se objevovala označení jako zařízení volného času nebo aktivity volného času. Volný čas se stal velkým tématem a objevovala se porovnání mezi zkušenostmi z různých zemí. Vedle oborů pedagogika volného času vznikaly obory jako je pedagogika zážitků, dobrodružství, muzeopedagogika a další (Hofbauer, 2004). V minulosti byl rozdíl v pojetí pedagogiky volného času ve východním a západním bloku Evropy. V zemích východního bloku se kladl důraz na jednotnost systému a zřizovatelem většiny institucí pro výchovu ve volném čase byl stát. V západních zemích byli naopak zřizovatelé různí. Mohlo jít o stát, ale také o soukromé subjekty, spolky nebo společnosti. Důraz byl kladen na autonomii a pestrost volnočasových nabídek. V současnosti se oba tyto systémy spíše přibližují a využívají hlavně výhod, které oba tyto systémy za roky praxe přinesly (Pávková, 2014).

2.4 Cíle a funkce volného času

Hlavním cílem volnočasových aktivit je rozvoj jedince. Důležitý je také postoj a vztah k sobě samému. Cílem by nemělo být jen pouhé zaměstnání dítěte různými činnostmi, ale také pomocí aktivit rozvíjet osobnost, psychické funkce a možnosti. Mezi

konkrétnější cíle pak můžeme řadit rozvoj kognitivní oblasti, jako jsou vědomosti, poznávací schopnosti nebo kritické myšlení. Rozvoj afektivní oblasti, kam spadají postoje, sociální a komunikační schopnosti nebo hodnotová orientace. A rozvoj psychomotorické oblasti pomocí praktických zkušeností jako je manuální zručnost, pohotovost nebo používání materiálů (Zelinová, 2012).

Volnočasové aktivity mohou působit jako prevence sociálně patologických jevů, proto také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo v roce 2002 příručku s názvem „Volný čas a prevence u dětí a mládeže“. Kvalitní trávení volného času jedince se může odrážet na kvalitě celé společnosti. Pokud je volný čas tráven efektivně, nemusí docházet k nudě či následnému rozvíjení negativních jevů pro společnost.

Mezi hlavní funkce volného času proto patří zábava, rozvoj osobnosti, a v neposlední řadě i odpočinek (Hofbauer, 2004).

Opatowski (in Hájek, 2011, s. 10) uvádí funkce a možnosti volného času:

- rekreace (zotavení, uvolnění),
- kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací),
- výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení),
- kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba),
- komunikace (sociální kontakty a partnerství),
- participace (angažování se na vývoji společnosti),
- integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů),
- akulturace (kulturní rozvoj sebe samého, kreativita v umění sportu, v technických a dalších činnostech).

Další vymezení funkcí volného času nabízí francouzský sociolog Sue (in Hofbauer, 2004, s. 14), který je rozděluje na:

- psychologické (uvolnění, zábava, rozvoj),

- sociální (socializace, symbolická příslušnost k některé sociální skupině),
- terapeutickou,
- ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).

Sociální funkce zahrnuje jak rodinu, tak sociální skupiny, ve kterých se jedinec pohybuje. Vztahem ke skupině si tak může vytvářet vlastní osobnost a sociální uznání. Funkce terapeutická v sobě zahrnuje prevenci, smyslový rozvoj nebo zdravý životní styl. Ekonomická funkce má velký význam jak pro jedince, tak pro společnost. Avšak je to poměrně nový vhlad, protože počátkem minulého století byl volný čas pokládán za neproduktivní a promarněný (Hofbauer, 2004).

Cílem volného času tedy může být odpočinek, rozvoj osobnosti nebo pozitivní zkušenost z prožité činnosti. Svobodná volba výběru činností byla pro jedince vždy příjemnější a cennější než činnosti, které jsou nám dané.

2.5 Činnosti prováděné ve volném čase

Preferované volnočasové aktivity se spolu s vývojem společnosti mění. Každý z nás si dovede představit, že aktivity prováděné ve středověku se lišily od těch, které jsou prováděny dnes. Umožňuje nám to pokrok, nové technologie a nové pohledy na svět, ale také velká míra nabízených volnočasových aktivit. Současný stav však přes veškeré možnosti dnešní doby není příliš pozitivní. Prohlubuje se pasivnost a snižuje se frekvence aktivit (MŠMT, 2002).

2.5.1 Aktivní činnosti

Kvalitní náplň volného času může pomáhat k rozvoji osobnosti a fyzické i psychické vyrovnanosti. Nápomocná může být pestrá nabídka volnočasových aktivit, ze kterých si dítě může vybrat a pomocí nichž může zažívat i úspěchy. Při aktivním trávení volného času je důležitý přístup dítěte k prováděné činnosti nebo posilování zdravého způsobu života (MŠMT, 2002).

U dětí a mládeže lze rozdělit následující formy aktivit:

- fyzické aktivity, které jsou realizovány organizovaně nebo neorganizovaně,
- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, hudebních, přírodovědeckých kroužcích apod.
- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou (turistika, práce na zahradě apod.),
- společenská činnost prováděná v co nejvyšší míře venku a při pohybové aktivitě,
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti (MŠMT, 2002, s. 6).

Právě takové aktivní trávení volného času je základem pro zdravý životní styl i prevenci sociálně patologických jevů. Většina škol u nás nabízí možnost aktivního trávení volného času prostřednictvím kroužků nebo nepovinných předmětů. Nezájem dětí o tuto nabídku je však častým jevem, se kterým se v dnešní době setkáváme. Důvodem může být to, že děti nejsou motivovány k těmto činnostem například ze strany rodiny a jejich životního stylu. A právě rodina bývá první, která předává vzory a volby zálib dětem (MŠMT, 2002). Děti tak mnohdy mohou trávit většinu svého volného času sezením u televize, počítače či telefonu, což není dobré pro jejich zdraví. V době mimo náš volný čas, například ve škole, nevytváříme přílišnou fyzickou aktivitu, proto bychom jim měli praktikovat jinde a využívat nabídek aktivního trávení volného času. Důležitá je také rozmanitost a široký výběr, který je dnešním systémem umožněn. Dítě si může vyzkoušet všemožné aktivity, střídat je dle zájmů a mimo jiné dostat příležitost zažít úspěch nebo nalézt kamarády.

2.5.2 Pasivní činnosti

Jak už bylo zmíněno, k aktivnímu trávení volného není vedeno každé dítě. Důvodů proč dítě netráví aktivně volný čas může být mnoho. Mimo nepodnětné rodinné prostředí může mít dítě nedostatečné sebevědomí, může být stydlivé, neorientovat se v nabídce volnočasových aktivit nebo mít nedostatek podnětů a motivace, která hraje také významnou roli. Zde se můžeme setkat s již zmiňovaným problémem–nudou. Řešit to může dítě právě sledováním televize, poflakováním nebo trávením času na telefonu, což může podnítit sociálně patologické jevy u dětí.

Do skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů patří:

- chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her,
- mládež bloudící po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející nudu,
- mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem; pomocí násilí, kriminality, drog, alkoholu apod. (MŠMT, 2002, s. 11–12).

Dnešní společnost žije pod tlakem masové kultury. Negativně ji může ovlivňovat medializace a komerce. Na psychiku dítěte mohou působit jak filmy, tak počítačové hry, které jsou dnes dostupné téměř každému. Hrdinové v těchto médiích vykazují často prvky sexu a násilí. Chovají se agresivně, za což nebývají mnohdy ani trestáni, ale odměňováni. Děti pak mohou nabít dojmu, že je takové chování v pořádku a násilí je přirozenou součástí každodenního života. Vedle negativního působení na psychiku jedince může jít i o zdravotní problémy nebo poškození zraku, oběhového systému, nervové soustavy či pohybového aparátu (MŠMT, 2002).

Z toho tedy vyplývá, že aby mělo trávení volného času na dítě pozitivní dopad, mělo by být aktivní. Dítě by mělo mít možnost si aktivity samo vybrat a vyzkoušet. Volný čas však neslouží k fyzickému vyčerpání, spíše pak k psychickému uspokojení, vyrovnání, získání nových kamarádů nebo zažití úspěchů.

2.6 Volný čas a jeho význam u dětí

Jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách, volný čas může být v dnešní době tráven jak aktivně, tak pasivně. Aktivní trávení je v mnohém pozitivnější, ale přesto značná část dětí tíhne k pasivnímu využití volného času. Proto je dobré děti vést k aktivnímu trávení volného času prostřednictvím aktivit ve škole. Dítě bude věci, které ho zaujmou nebo ho baví vyhledávat i mimo svůj školní život. Mezi aktivně využitý volný čas patří například pohybové aktivity.

Pohyb je potřebný pro správný vývoj dítěte. Ve škole je proto povinná tělesná výchova, která zahrnuje jak biologickou, tak psychosociální složku. Je důležité, aby byla tělesná aktivita efektivní a prospěšná, protože pokud nebude, může to být pro dítě demotivující nebo frustrující. Tělesná výchova by také měla u žáků vzbuzovat zájem o pohybové aktivity, které pak vyhledávají i ve volném čase a napomáhají zdravému

životnímu stylu. Prožitek dobrodružství a vzrušení může být přínosný pro další vyhledávání pohybové aktivity. Sportovní a pohybové aktivity tak ve školním věku dítěte mohou nahradit nežádoucí činnosti provozované ve volném čase (MŠMT, 2002).

Volný čas mimo jiné nabízí, svobodnou realizaci, vyjadřování pocitů, přání a postojů, a to bez vytváření tlaku (Langmeier a Krejčířová, 2006). Zájmy hrají důležitou složku při výběru volnočasových aktivit. Zpravidla vypovídají o osobnosti jedince. Kromě zájmů jde pak o potřeby, mezi které můžeme řadit potřebu zdraví, uvolnění, zotavení, vyrovnání nebo naopak rozptýlení, potřebu edukace ve formě poznání či dalšího vzdělávání, potřebu klidu, pohody a sebevědomí. Důležité jsou i sociální potřeby, kam spadá komunikace, vytváření vztahů a s tím spojené hledání podpory, jistoty a bezpečí. A také efektivně strávený volný čas se vyvíjí, takže nezapomeňme na potřebu kreativního rozvoje, produktivního uplatnění a účasti v kulturním životě, které souvisí už se zmíněnou potřebou sociální. Jedinec tak může uspokojit své touhy po nezávislém růstu schopností a nadání osobnosti či prosazování svých myšlenek (Vážanský, 2001).

V životě každého člověka je důležitá komunikace jako součást sociálního styku, který probíhá mimo jiné i ve volném čase. Komunikace může probíhat bezprostředně, což znamená tváří v tvář nebo zprostředkovaně za využití médií. Média, zejména pak masmédia, velkou měrou ovlivňují dnešní děti. V posledních letech značně roste jejich podíl na každodenním životě každého z nás. Součástí života dětí se tak stávají tablety, telefony, televize nebo počítač. Využívají je doma, ve škole i ve svém volném čase. Mnohdy se setkáváme s fenoménem, že volný čas dětí je největší měrou vyplněn právě těmito technologiemi. Takto se vytvořila relativně nová, ale plně využívaná oblast ve volném čase. Zasahuje z části každého, ale zvláště pak děti a mladistvé, kteří se do této digitální doby již narodili. Možnosti médií se vyvíjí ze dne na den. Děti tak sami mění své preference a mnohdy ani nemají šanci stihnout všechny změny v této oblasti (Hofbauer, 2004). Kolesárová (2016, s. 8) uvádí, že odlišný vliv informačních technologií na životní styl vidíme v každé životní fázi. V čím mladším školním věku se věková a generační skupina setkala s vlivem informačních technologií, tím je proměna životního stylu radikálnější.

2.7 Volný čas romských dětí

Pro úspěšnou práci s romskými dětmi ve volném čase nestačí být jen vybaven určitou dovedností, např. být skvělý tanečník nebo zpěvák, pokud se budeme ve volném čase těmito činnostem věnovat. Při práci s dětmi je důležitý hlavně pozitivní vztah k dětem a určitá ochota se jim věnovat. Je potřeba být vybaven trpělivostí a být ochotný dítěti předávat dovednosti (Balvín, 1997).

Volný čas romských dětí bývá často neorganizovaný. Mají problém s organizací svého času a efektivním využitím volného času. Děti z majoritní společnosti, stejně tak romské děti mají problém s uchopením a aktivním využitím volného času, který tráví spíše pasivně, nejčastěji sledováním digitálních zařízení.

Jak již bylo zmíněno, rodina má nezastupitelné místo ve výběru aktivit ve volném čase. Romské děti jsou vychovávány k samostatnosti a vysoké sociální inteligenci. Volný čas těchto dětí bývá většinou naplněn hlavně tím, co jde lehce. Jde například o tělesné aktivity, rády zpívají, poslouchají hudbu, hrají na hudební nástroje (však většinou bez znalosti not) (Balvín, 1997).

2.8 Podpora volného času

Je nezbytné, aby dítě bylo k aktivnímu využití volného času podporováno. Důležitým prvkem podpory je pak rodina dítěte, ale může se jednat i o jiné dospělé, jako jsou například učitelé či vychovatelé. Dítě je mnohdy ovlivněno svou vrstevnickou skupinou a kamarády, kteří ho obklopují. Může se stát, že začne navštěvovat díky kamarádům kroužek, kde nalezne podporu u svého vedoucího. Důležitá v neposlední řadě i motivace samotného dítěte, protože pokud dítě nechce něco dělat samo, není dobré ho k tomu nutit.

2.8.1 Činitelé volného času

Mezi hlavní činitele volného času samozřejmě řadíme účastníky samotné. V této diplomové práci jde o děti romského původu. Dalšími činiteli pak tedy mohou být dospělí, kteří mohou působit jako účastníci nebo organizátoři. Dětem umožňují se podílet na aktivitách v co největší míře a vytvářet u nich pozitivní vzpomínky a odpovídající vztah k činnostem (Hájek, 2011).

Primární sociální skupinou je rodina, která je pro většinu dětí prvotním prostředím volnočasového života a výchovy. Rodina vytváří sociální ochranu a hmotné podmínky a také je první, kdo začíná s výchovou, rozvíjí mezilidské vztahy a hodnotové orientace. Vše, co jedinec prožije v první fázi svého života v rodině a k čemu je veden, působí na výběr volnočasových aktivit. Volný čas dětí v rodině může být zdrojem pozitivních i negativních vlivů. Působí na něj hlavně životní podmínky a způsob výchovy v rodině. Dalším faktorem pak může být sociální status, úroveň bydlení, vybavenost domácnosti a finanční situace rodiny. Vliv má i samotná realizace volného času uvnitř rodiny, která je podmíněna hlavně postojem rodičů, časovými možnostmi nebo způsobem života rodiny (Hofbauer, 2004).

Mezi další, kdo se na volnočasových činnostech dětí může podílet, je škola samotná. Hlavním posláním školy je poskytnutí příslušného vzdělávání podle stupně a druhu školy. Doba mimo vyučování ale může taktéž spadat pod kompetence školy. Volnočasové aktivity sice nejsou hlavním posláním škol, ale mohou propojovat vyučování a zájmové činnosti. V současné době je nabídka škol různorodá a široká. Sami školy se pak prezentují nejrůznějšími zájmovými vzdělávacími programy, které probíhají mimo vyučování. Většina škol tak nabízí pravidelné a organizované zájmové činnosti, které vychází ze zájmů a potřeb žáků, ale také příležitostné volnočasové aktivity, jako jsou sportovní soutěže, veřejná představení nebo výstavy žáků. Vedoucími jsou pak sami učitelé, vychovatelé nebo i rodiče žáků, kteří mají kompetence a zájem o práci s dětmi (Pávková, 2014).

Kromě rodiny a školy ve volném čase hrají roli i instituce, které jsou jak ze soukromé, tak ze státní i nestátní sféry. Mezi státní instituce patří zejména instituce spravované resortem školství, které byly již zmíněny, a vytvářejí podmínky pro děti a mládež. Jde o školní družiny, školní kluby, střediska volného času, základní umělecké školy, ale spadají sem i domovy mládeže nebo jazykové školy. V resortu kultury pak nalezneme instituce jako jsou muzea, galerie, knihovny, kina či divadla. Instituce jsou částečně zastoupeny i v resortu zdravotnictví, jako lázně nebo léčebny, a v resortu sociálních věcí, kde se můžeme bavit o komunitních centrech nebo nízkoprahových klubech. Volnočasové nabídky, a to především sportovní, za úplatu nabízejí především fitcentra, sportovní kluby nebo aquaparky. Z komerční sféry to jsou také zábavní centra, herny, ale zmínit můžeme i rekreaci a turistický ruch (Knotová, 2011).

Tyto instituce vytváří podmínky pro výchovu ve volném čase a nabízí zájmové aktivity z nejrůznějších oblastí. O volnočasové programy se pak starají učitelé, vychovatelé, pedagogové volného času, sociální pracovníci nebo i dobrovolníci. Volnočasové aktivity mohou vycházet z rodinného prostředí, z nabídky školských zařízení nebo nejrůznějších institucí. V dnešní době je široký výběr toho, co se dá ve volném čase dělat. Záleží na dítěti samotném, pro co se rozhodne a jakým směrem se vydá.

2.9 Vyjadřování pomocí digitálních technologií

V současnosti mezi základní problémy, které výrazně ovlivňují výchovu, patří utváření, vnímání a zobrazování reality. Postupem času, kdy se vyvíjely prostředky, kterými člověk mohl něco sdělit, vznikala propast mezi realitou a fikcí. Hlavním tématem, o kterém lze mluvit se stává identita (Stehlíková Babyrádová, 2014). Rozvoj a dotváření identity je významnou fází adolescence. Jedinec experimentuje s novými alternativami, přemýšlí o tom, kdo vlastně je, o sebepojetí a o vlastní osobnosti. V adolescentním věku se jedinec hledá, osvojuje si kompetence, získává nové role a zaujímá určitý postoj k sociálnímu postavení. Otázka vlastní osobnosti je velkým tématem a úzce souvisí s dosaženou úrovní kognitivních schopností, emoční zralosti nebo socializačním působením (Vágnerová, 2012).

Od dětství býváme formováni do určité role, která je od nás očekávána. Druhou stránkou je to, čím chceme být my. Rozšíření technologií, a hlavně pak internetu nám dává velké možnosti ve vytváření našich idolů a určitého vzoru, dle kterého upravujeme naše chování. Digitálně vytvořený svět je pro nás lákavý, protože objevujeme nové a neznámé, avšak jde vnímat pouze určitými smysly (Stehlíková Babyrádová, 2014).

Dalším důležitým tématem se tak stává otázka pravdy. Pravda je dnes považována za sociální konstrukt. To znamená, že sociální realita již nemusí být jen objektivně dána a pravda nemusí být jen hodnotou, která je stálá, ale jde i o proces, který se neustále formuje v závislosti na sociální interakci a komunikaci. Jedinec tak je v současné době ovlivňován komunitou a uměle vytvořenou sociální realitou (Stehlíková Babyrádová, 2014).

Brazilská teoretička médií Adriana de Souza e Silva (in Deuze, 2015, s. 20) upozorňuje na to, že si lidé vytvářejí svůj život prostřednictvím mobilních přístrojů. Spojují tak svůj fyzický život s tím digitálním, a média se tak stávají součástí každodenních aktivit a naopak. Jedinci nezachycují své každodenní životy jen fotkami okolí, ale také fotkami sebe sama. Tento fenomén pak můžeme nazývat „selfie“. Selfie je autoportrét, který je pořízen amatérským fotografem a následně je nasdílen na webových stránkách sociálních sítí. Prohlížení a zkoumání sebe sama není ničím novým. Už v řecké mytologii existuje mýtus o Narcisovi, který se vzhlížel ve své kráse v odrazu na vodní hladině. Rozdílné však může být to, že selfie pořizované na sociální síť není jen pro potěšení sebe sama, ale jedinci je sdílí mezi své okolí s očekáváním pozitivní zpětné vazby. Taktéž umělci již v renesanci zobrazovali sebe sama a vytvářeli tzv. autoportréty. Pomocí selfie jedinec může zachycovat každý okamžik svého života a pocity jako je radost, smutek či vzrušení, a to vše zveřejnit a sdílet online. Navíc má autor moc v tom, že je zároveň jak fotografovaná osoba, tak i ta, co fotografuje, a může tak rozhodovat o konečné podobě fotografie. Chytré telefony, mají v sobě různé filtry, efekty nebo se může přidávat text či hash-tag přímo do fotografie. To vše umožňuje následnou synchronizaci mezi různými sociálními sítěmi a snadné zveřejnění fotografie (Lakshmi, 2015).

3 Církevní a náboženské společnosti

Činnost církví a náboženských společností se zaměřením na výchovu ve volném čase se rozmohla v devadesátých letech minulého století. Se zákonem č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností přišla nabídka volnočasových aktivit nejen pro všechny věkové, ale také pro všechny sociální skupiny. Volnočasové aktivity jsou nabízeny dětem nejen v průběhu školního roku, ale také o prázdninách. Účast na volnočasových aktivitách není nijak omezená. Není potřeba žádného členství a aktivity jsou navíc organizovány pravidelně. Činnosti jsou orientovány na specifické cílové skupiny dětí, ale i dospělých, kteří jsou často ze sociálně znevýhodněného prostředí. Věnují se také osvětové činnosti a poskytují poradenství (Knotová, 2011).

Výchova ve volném čase byla především dominancí katolické církve na počátku devadesátých let. Zřizovatelem byla Salesiánská provincie v Praze. Vzniklá střediska se zaměřovala hlavně na volnočasové aktivity, jejich nabídka byla velmi pestrá. Navíc neposkytovali služby pouze věřícím, ale komukoli, kdo měl zájem. Jejich záměrem je hlavně pozitivní preventivně výchovné působení na děti a mládež. Nabídka volnočasových aktivit bývá různorodá. Nabízejí zájmové činnosti, které jsou jak pravidelné, tak příležitostné, prázdninové aktivity pro děti a rodiny s dětmi a v některých střediscích jsou i mateřská centra (Knotová, 2011).

3.1 Salesiáni Dona Bosca

Salesiánská komunita je rozšířená po celém světě a věnuje se výchově dětí a mládeže. Je římskokatolickou řeholnickou společností, která má v současné době nespočet členů. Snaží se ovlivňovat mladé lidi a vést je k takovému životu, který jim dává větší rozhled a možnosti do života. Zakládají si na důvěře, spolupráci a příjemném prostředí, které vytváří pro děti bez ohledu na jejich původ.

Zakladatelem salesiánů je Jan Bosco. Don Bosco se narodil 16. 8. 1815 v Itálii ve městě Becchi a pocházel z chudé dělnické rodiny. Již v dětství se mu zdály prorocké sny. Když mu bylo devět let, tak se mu zdálo o jeho budoucím povolání, kterým byla výchova mladých chlapců, což později i uskutečnil. Jako mladý odešel z domu a když mu bylo čtrnáct let, seznámil se s knězem Donem Calessem u kterého se vzdělával. Do

kněžského semináře vstoupil roku 1835 a knězem se stal roku 1841. Nakonec se začal věnovat opuštěným chlapcům, o které se nikdo nestaral. Poskytoval jim stravu, vychovával je a nechával je vyučit řemeslu. První oratoř, spolu s internátem pro mládež, zakládá roku 1846 v turínském předměstí Valdocco. Don Bosco byl oblíbený tím, jak uměl člověka doprovázet k dobrému životu, a proto byl společností oblíben. V roce 1869 zakládá salesiánskou řeholi a v roce 1874 spolu s Marií Dominikou Mozzarellovou ještě ženskou řeholní společnost. Jeho následovníci se nazývají „salesiáni“, protože si za svého ochránce si zvolil sv. Františka Saleského. Ještě za jeho života měl nespočet následovníků v Itálii, ale třeba i ve Francii nebo v Jižní Americe. Zemřel 31. 1. 1888 a o necelých padesát let později byl prohlášen za svatého. Je patronem učňů a katolických nakladatelů (Rusina a Zervan, 1994).

Salesiáni tedy po celém světě pokračují v díle Jana Bosca. Berou si příklad z jeho učení a přístupu k dětem. Snaží se vytvářet prostor, kde se budou všichni mladí i dospělí cítit bezpečně. Chtějí, aby se všichni naučili vidět dobro, brali vážně sebe i okolí, nacházeli si přátele, radovali se z krásy světa, budovali vztahy nebo aby naslouchali Bohu (Salesiáni Dona Boska, ©2022a). Salesiáni věnují čas dětem a chtějí jim ukázat původní myšlenku Dona Bosca a sice, „*ukázat mladým lidem, jak moc je má Bůh rád.*“. Tým tvoří mnoho zaměstnanců jako jsou vychovatelé nebo animátoři (Salesiáni Dona Boska, ©2022b).

Pro potřeby této práce zmíníme salesiánská střediska, která pracují s romskými dětmi. Přiblížíme hlavně Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě a salesiánské středisko Domka v Rožňavě.

3.1.1 Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě

První český salesiánský dům byl založen roku 1927 salesiány, kteří se shromáždili pod vedením Ignáce Stuchlého ve vesnici v severní Itálii. Salesiáni se v Ostravě objevují roku 1934, čemuž předcházelo i značné úsilí ostravského faráře Františka Felgenhauera a olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana. Jejich začátky jsou spojeny s výstavbou salesiánského domu, později pak kostela sv. Josefa (Salesiáni Dona Boska, ©2022c).

Salesiánské středisko volného času Don Bosco bylo založeno roku 1995 a spadá pod školské zařízení. Středisko se opírá o křesťanské principy a soustředí se hlavně na

výchovu romských dětí a mládeže z Ostravy. Jejich cílem, je připravit tyto děti na život ve společnosti. Během týdne navštíví středisko okolo 150 dětí, které navštěvují nej-různější volnočasové aktivity a v průběhu roku středisko pořádá přes 80 nej-různějších akcí. Mimo jiné je zapojeno i do integrovaného programu Sociální inkluze Ostrava a do komunitního plánování sociálních služeb v Ostravě (Salesiáni Dona Boska, ©2022d).

Základními principy, které prosazují, je otevřenost vůči dětem, a to bez ohledu na jejich postoj k církvi. Musí se však snažit respektovat vzájemný vztah a pravidla. Středisko má otevřeno denně a přijímá každého, kdo o to stojí. Snaží se vytvářet příjemné a bezpečné prostředí. Chtějí děti a mládež motivovat k takovým volnočasovým činnostem, aby se předcházelo nežádoucím jevům (Salesiáni Dona Boska, ©2022e).

Nabízí volnočasové programy jako je otevřená oratoř, kam děti mohou docházet od 14:15–15:00 a po skončení kroužků od 17:00–18:00. Kroužky jsou tedy realizované od 15:00 do 17:00. Nabídka kroužků bývá obměňována, ale můžeme zde najít různé pohybové, tvořivé i vzdělávací aktivity, jako je kroužek stolních her, fotbalu, romštiny, romských tanců a mnohé další. O prázdninách středisko pořádá nej-různější tábory a ve školním roce dělá pro školy vzdělávací programy. Aktivity střediska bývají vzájemně provázané a doplňují se. Tradičním programem je pak Oratoř, kde mohou děti využívat stolní tenis, deskové hry nebo za pěkného počasí hrát fotbal. Po Oratoři následují kroužky, které jsou pro děti od 6 do 26 let, kde mimo volnočasových programů probíhá i doučování (Salesiáni Dona Boska, ©2022f). Čtvrtek bývá vyhrazen pro společný duchovní program, který je určen pro pravidelné návštěvníky střediska, kteří dodržují a respektují pravidla (Salesiáni Dona Boska, ©2022g).

3.1.2 Salesiánské středisko Domka – združenie saleziánskej mládeže a Saleziánky v Rožňavě a Dobšíně (Slovenská republika)

Středisko nabízí dětem a mladým lidem smysluplné využívání volného času, ale i přátelské vztahy, rodinnou atmosféru a možnost osobního růstu. Je součástí celosvětového Salesiánského mládežnického hnutí, členem rady mládeže Slovenska a také členem evropské sítě salesiánských mládežnických organizací Don Bosco Youth-Net (Domka, [b.r.]).

Domka se věnuje mladým lidem ve spolupráci s katolickou řeholí Salesiánů Dona Bosca. Vede děti k důvěře, zodpovědnosti a podporuje je k tomu, aby byly dobrými křesťanskými občany (Domka, [b.r.]).

Spolu s Domkou fungují v Rožňave i Saleziánky, které do města přišly roku 1991. Časem se zřídilo krizové centrum, dnes jde o centrum pro děti a rodiny, které má své působení i v nedaleké Dobšíně (Saleziánky, 2020). Centrum dbá o osobnostní růst a samovzdělávání zaměstnanců, které by mělo vést k vytvoření harmonického a bezpečného prostředí pro výchovu a vývoj dětí. Mezi základní hodnoty patří spolupráce, vzdělanost, samostatnost, komunikace a zodpovědnost. Centrum v Dobšíně pojme sedm samostatných skupin, které má na starost 8 profesionálních rodičů a jednu skupinu pro mladé dospělé. Spolupracují i s biologickými rodinami dětí a snaží se o navazování a upevňování vztahů mezi nimi. Spolupracují i se školami a mimoškolními organizacemi a pořádají dny otevřených dveří. Nabízí sportovní a pohybové aktivity. Věnují se turistice, výtvarným a uměleckým soutěžím, zapojují se do nejrůznějších projektů (Centrum pre deti a rodiny Dobšíná, 2015).

4 Dětský domov

Pro účely této práce si ještě dovolíme vymezit dětské domovy, s přihlédnutím na možnosti využití volnočasových aktivit. Zaměříme se také na legislativní ukotvení náhradní rodinné péče v Česku a na Slovensku.

V České republice jsou do dětských domovů přijímány děti od 3 do 18 let bez závažných výchovných problémů, a to na základě rozhodnutí soudu. Na základě dohody může být odchod z dětského domova prodloužen až do 26 let, než bude dokončena příprava na budoucí povolání. Dětský domov spadá pod internátní zařízení náhradní výchovné péče, které zabezpečuje sociální, hmotné a výchovné podmínky. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, tzv. rodinná buňka. Pokud se v dětském domově ocitnou sourozenci, jsou zařazeni do jedné výchovné skupiny. Mohou se zde nacházet i nezletilé matky spolu s dítětem. V dětském domově se snaží o poskytování rodinné péče, která dětem v rodinném prostředí, z nejrůznějších důvodů, být poskytnuta nemůže. Děti jsou vzdělávány ve školách v blízkosti dětského domova (Knotová, 2011).

Děti nacházející se v dětských domovech mohou svůj volný čas trávit jak v dětském domově, tak v jakémkoliv dalším zařízení, ve kterém se uskutečňuje výchova ve volném čase, dle jejich volby a zájmů. O prázdninách mají děti možnost vybrat si z nabídky činností jako jsou výlety, příležitostné sportovní, umělecké a společenské akce, ale taky pobytové či nepobytové tábory. Dítě má právo na udržování kontaktu s rodiči a na základě souhlasu instituce vykonávající sociálně-právní ochranu dětí, může také jet k rodiči na pobyt. Dětské domovy podporují aktivity a iniciativu rodičů, která by vedla k návratu dítěte do rodinného prostředí, pokud by to mělo být v zájmu dítěte (Knotová, 2011).

Situace v České republice v otázce umístování dětí do dětských domovů není vyhovující a je kritizována. Důvodem je to, že do dětských domovů je umístováno velké množství dětí. Mezi nejčastější důvody pro umístění dítěte jsou sociální důvody. Jde například o nezáměr rodičů, nezabezpečení základních životních podmínek dítěte nebo týrání či zneužívání dítěte. Dle Knotové (2011) je systém navíc považován za nepřehledný, protože působnost je rozložena do více resortů.

Na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a zákona č. 383/2005 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, jsou děti z rodin umístovány do dětských domovů nebo do jiných typů ústavní výchovy či do náhradní rodinné péče (Knotová, 2011).

Na Slovensku se v devadesátých letech minulého století usilovalo o reformu náhradní výchovy dětí. To postupnými kroky vedlo k tomu, že od roku 2009 se dětský domov zřizuje jako „domov dětí“ nebo jako „centrum dětí“. Domov dětí je takové zařízení, kde děti žijí v profesionálních rodinách nebo v samostatných skupinách, které mají nejvíce deset osob. Žijí v rodinných domech nebo v bytech, kde lze provozovat jen jednu samostatnou skupinu. Domy a byty mají vlastní kuchyň sociální zázemí, obývací pokoj a několik ložnic. V centrech to funguje obdobně jako v domovech, ale centrum může pojmout až čtyřicet dětí (Paleček, 2012). Děti jsou do zařízení umísťovány na základě zákona č. 305/2005 Z. z., o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, a zákona č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa. Do takovýchto zařízení se děti umísťují na základě rozhodnutí soudu.

Výzkumná část

5 Výzkumné šetření

V této kapitole budou představeny výzkumné cíle a otázky. Dále pak zvolený typ výzkumu, metody získávání dat, metody analýzy dat, charakteristika výzkumného souboru a v neposlední řadě také etické aspekty výzkumu.

Výzkumné šetření bylo realizováno v Salesiánském středisku volného času Don Bosco v Ostravě (Česká republika) a v Centru pre deti a rodiny Dobšiná s další působností v Rožňavě, které spolupracuje se salesiány v Rožňavě. Výzkum zjišťoval, jak děti z těchto zařízení tráví svůj volný čas a zda se to mezi jednotlivými dětmi liší. Snahou bylo také zjistit, zda svůj volný čas využívají spíše aktivně či pasivně. Účastníkům jsme se snažili dát co největší volnost ve vyjádření, abychom získali co nejrealističtější náhled na danou problematiku. Pro rozšíření pohledu jsem zjišťovala i postoj zaměstnanců v zařízení.

5.1 Výzkumné cíle a otázky

Hlavním cílem je zjistit, jak romské děti ve vybraných zařízeních v České republice a na Slovensku tráví svůj volný čas¹. Mezi další cíle patří porovnání způsobu trávení volného času dětí v rámci jednoho zařízení a v rámci jednotlivých zařízení. Dalším cílem je identifikace převládajících aktivit s přihlédnutím na aktivní a pasivní trávení volného času. Také chceme zjistit, zda děti využívají ještě jiných organizovaných nabídek než těch, které jim jsou nabízeny v těchto zařízeních.

Na základě takto stanovených cílů byly stanoveny základní výzkumné otázky:

1. *Jak romské děti ve vybraných zařízeních tráví volný čas?*
2. *Jsou odlišné způsoby trávení volného času v daném zařízení u jednotlivých dětí?*
3. *Jsou odlišné způsoby trávení volného času v jednotlivých zařízeních?*
4. *Jaká volnočasová aktivita mezi dětmi ve všech zařízeních převládá?*
5. *Jaké tři nabídky volnočasových aktivit děti nejvíce využívají?*
6. *Převažuje u dětí aktivní způsob trávení volného času nebo pasivní způsob?*

¹ V českém středisku Dona Bosca v Ostravě a na Slovensku v centru pro deti a rodiny v Dobšíně a Rožňavě, které spolupracuje se salesiány v Rožňavě.

7. *Využívají romské děti i jiných volnočasových nabídek, než těch, které jsou nabízeny v zařízeních?*

5.2 Přístup a typ výzkumu

Vzhledem k výzkumnému cíli byl pro tuto práci zvolený jako nejvhodnější přístup kvalitativní. Kvalitativní přístup je dle Miovského (2006, s. 17) „*přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.*“. V pedagogických vědách je za kvalitativní přístup považován „*proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“ (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 17).

5.3 Charakteristika a metodika sběru dat

Jako metody získávání dat jsme si zvolili skupinové polostrukturované interview a následnou metodu analýzy dokumentů photovoice. Nejprve jsme chtěli jít cestou rozhovoru s jednotlivci. Vzhledem k tomu, že první rozhovor, probíhající v Centru pro děti a rodiny v Dobšíně byl realizován skupinově, tak bylo rozhodnuto, že skupinově proběhnou i rozhovory následující. Hlavním důvodem bylo, že kvůli prostorovým a časovým možnostem účastníků, nebylo možno realizovat rozhovory jednotlivě. Nakonec můžeme říct, že se tato metoda vyplatila, protože účastníci byli ve skupině svých přátel uvolněnější a vzájemnou interakcí vznikaly podněty, které byly dále rozváděny.

Interview dle Miovského (2006) patří mezi nejobtížnější a současně nejvýhodnější metody pro získávání dat v kvalitativním výzkumu. Při jeho aplikaci jde jak o získávání informací rozhovorem, tak o metodu pozorování. Vnější podmínky a chování tazatele jsou pro toto třídění důležitým kritériem. Dalším kritériem, na které je třeba brát ohled, je denní doba, kdy je prováděno samotné interview. Mělo by být co nejvíce časově neutrální. Proto všechny naše rozhovory proběhly v odpoledních hodinách v čase po škole. V žádném z případů se nestalo, že by rozhovory proběhly později večer, kdy by účastníci mohli být například unavení.

Pro naše potřeby byl využit polostrukturovaný rozhovor. Vzhledem k postaveným cílům výzkumu se jeví jako nejvhodnější. Jde o kombinaci nestrukturovaného a strukturovaného rozhovoru a díky tomu je nejrozšířenějším typem interview. Vytvořili jsme si schéma, kterého jsme se drželi, ale účastníci měli možnost okruhy otázek rozvíjet. Další výhodou je, že otázky nemusejí jít popořadě, ale tazatel může dle potřeby upravovat pořadí a čas, který bude soustředěn na otázku. Rozhovor většinou trvá tak dlouho, dokud dotazovaný nevyčerpá své odpovědi. V našem případě rozhovory většinou trvaly okolo hodiny. Na začátku jsme si definovali tzv. jádro, což je minimum otázek, které mají být položeny. Měli jsme tak jistotu, že daná témata budou probrána, i když se bude lišit jejich pořadí či znění. Při analýze jsme s těmito informacemi pracovali. Ovšem pokud se v tomto typu rozhovoru nějaké informace zdají nepodstatné, můžeme je vynechat (Mioviský, 2006). V našem případě jsme například vynechali informaci o tom, že někteří účastníci nenosí do školy mobilní telefon. Protože čas ve škole nelze považovat za volný čas, tak tato informace není pro účely výzkumu důležitá.

Výhodou tohoto druhu rozhovoru je, že si předem připravíme jasné okruhy a témata, která chceme probrat. Současně nám umožňuje vytěžit z rozhovoru maximum a díky jeho volnosti i zjistit mnohdy více potřebných informací. Komunikace mezi dotazovaným a tazatelem je volná, nenucená a tazatel může v průběhu pokládat doplňující otázky. Další výhodou je, že tento typ rozhovoru může být použit pro práci se skupinami, se kterými není vždy snadné komunikovat. Může jít např. o děti s poruchami chování či adolescenty. Právě adolescentní mládež je skupinou, se kterou není snadné provádět rozhovory, získat jejich pozornost nebo je motivovat. Určitou formálnost a celkově neautentický projev tyto skupiny obvykle berou velmi citlivě, proto se jako nejlepší jeví použití polostrukturovaného interview (Mioviský, 2006).

Při interview jsme využívali nachystané okruhy otázek, které nám napomáhaly udržet strukturu a směřovaly k cíli, bez toho, aniž bychom něco opomněli. Pro zaznamenávání byl zvolen audiozáznam, který byl se souhlasem respondentů nahrávaný na mobilní telefon. V jednom případě se nám nepodařilo souhlas respondentů získat, proto jsme si dělali poznámky do poznámkového bloku.

Základní konstrukce pro interview byla vytvořena tak, aby byly pokryté výzkumné otázky a cíle práce. Snažili jsme se, aby byly otázky dostatečně široké a neutrální, aby záměrně respondenty nenaváděly k odpovědím. Předem bylo připraveno dvanáct základních otázek, které směřovaly k výzkumným cílům a otázkám.

Pro doplnění rozhovoru byla zvolena metoda photovoice, kdy účastníci dostali jednotné zadání: *Zachyťte pomocí fotografií váš volný čas*. Zadání bylo postaveno takto prostým způsobem, aby účastníci měli velké množství možností, jak s tím naložit. Ze strany účastníků však panovaly občasné nejistoty, tak jsme jim to vysvětlili na jednotných příkladech. Účastníci se zadání chopili různými způsoby a mnohdy se nedrželi jen fotografií, ale mnozí z nich poslali nejrůznější videozáznamy svého volného času.

Účastníci také dostali na začátku výzkumu zápisníky a tužky, pokud by náhodou nevladli mobilní telefon na pořizování fotografií. Bylo to proto, aby mohli svůj volný čas zaznamenat jinou formou. Všichni, jak se později ukázalo mobilní telefon vlastnili a nikdo tuto alternativní možnost nevyužil.

Metoda photovoice byla vybrána pro svůj kreativní přístup a možnost aktivního zapojení účastníků do výzkumu. Jde o metodu, která se řadí do kategorie vizuálních metod kvalitativního výzkumu. Tyto metody využívají fotografie, film, video, malbu, kresbu, reklamu apod. Vizuální metodologie je poměrně nový přístup kvalitativního výzkumu. Účastníci pomocí zařízení s fotoaparátem fotografují svůj svět. To umožňuje ostatním vidět svět jejich očima (Glaw, 2017). Metodu photovoice lze použít mnoha způsoby. Může jít o práci s různými komunitami a skupinami, čehož jsme využili v našem výzkumu. Dále pak může být uplatněna při různých problémech veřejného zdraví nebo při politických problémech. Ve Spojených státech se využívá v projektech pro studenty středních škol a mezi zdravotníky (Wang a Burris, 1997). Photovoice je tvořivým přístupem, který dle Wang a Burris (1997, s. 374) může pomoci lidem se identifikovat, definovat a zlepšovat svou komunitu podle specifických zájmů a priorit.

Vizuální výzkumné metody mohou přidávat hodnotu již existujícím metodám (Glaw, 2017). Právě proto byla tato metoda zvolena, jako prostředek doplnění interview s účastníky výzkumu. Účastníci se tak sami zapojili do výzkumu více do hloubky. Metoda photovoice také nabízí zábavný přístup, který může ukazovat nové možnosti

a sami účastníci tak mohou cítit větší kontrolu nad sdíleným materiálem. Účastníci jsou aktivně zapojeni do výzkumu a nejsou jen pasivní, ale sami vytváří část výzkumu (Krisson, 2020).

Dokumenty jako je filmový materiál, kresba, fotografie atd. zařazujeme mezi zdroje kvalitativních dat. Často se využívají v kombinaci s jinými zdroji údajů a metodami. Právě díky současnému technologickému vývoji se pro kvalitativní metody otevřelo velké množství možností, jak tyto materiály využívat (Miovský, 2006).

Dále jsme zvolili experiment ve formě jednotného zadání pro všechny účastníky, kdy měli vytvořit fotku, která měla jednotné zadání, a to: „*Svět kolem mě*“. Více informací k tomu účastníci nedostali. Šlo spíše o takový experiment, jaké fotografie vzniknou s jednotným zadáním a zda se budou nějak lišit od fotografií vyjadřující volný čas účastníků.

Triangulace dat jsme dosáhli kombinací rozhovorů s účastníky, analýzou poslaných obsahů, analýzou sdíleného obsahu na sociálních sítích a rozhovorů s pracovníky center. Pro pracovníky zařízení bylo přichystaných dvanáct otázkových okruhů, které se týkaly jak střediska a pracovníka samotného, tak dětí, které do střediska dochází, se zaměřením hlavně na volný čas.

5.4 Metoda analýzy dat šetření

Samostatné analýze předcházela přepis audiozáznamu do písemné podoby v programu Microsoft Word. Při transkripci došlo k redukci dat (Miovský, 2006), kdy byl přepis zbaven částí, které nenesly nosné informace k výzkumu, ale byly tam zakomponovány k navození uvolněného rozhovoru.

S ohledem na výzkumný cíl a otázky byla zvolena tematická analýza. Pro práci s daty byla využita metoda tužka papír. Tematická analýza je široce používaná kvalitativní metoda. Jde o flexibilní výzkumnou metodu, která poskytuje podrobný, bohatý a komplexní přehled získaných údajů. Tematická analýza je metoda pro identifikaci, analyzování a podávání zprávy o datech, které byly získány ve výzkumu. Neexistuje však jednotná shoda, jak při tematické analýze postupovat (Braun a Clarke, 2006).

Postup analýzy našeho výzkumu se odvíjí od doporučení Braun a Clark (2006), kdy analýzu shrnují do šesti hlavních kroků. Proces začíná, když si výzkumník začne všimnout vzorců výzkumu a hledá otázky potencionálního zájmu o data. Toto může přicházet i během samotného sběru dat. Analýza zahrnuje neustálý pohyb vpřed a vzad. Zapisování je nedílnou součástí analýzy, proto se začíná již v první fázi zapisováním nápadů a potencionálního kódování schématu a pokračuje celým procesem analýzy. Dobré je se k jednotlivým částem vracet a procházet si je, aby nebyly vynechány žádné údaje.

Zde jsou popsány jednotlivé kroky analýzy dat šetření:

1. Seznámení se s údaji

Jde o počáteční fázi, kdy se přepisují verbální data do písemné podoby. Před samotným kódováním by data měla být několikrát přečtená, proto jde o časově náročnější fázi, které je však třeba věnovat pozornost (Braun a Clarke, 2006).

2. Generování počátečních kódů

Jde o systematické generování zajímavých vlastností dat napříč celým souborem. Identifikované kódy jsou pak konkrétnější a liší se od jednotek analýzy tím, že jsou užší. Kódování může být prováděno za využití příslušného softwarového programu nebo ručně (Braun a Clarke, 2006). Pro naše účely bylo zvolené kódování za využití tužky a papíru.

3. Hledání témat

Tato fáze začíná, až když jsou k dispozici všechna data původně zakódovaného souboru. K dispozici již máme potencionální témata, která můžeme dále porovnávat. Výzkumník zvažuje, jak by bylo jednotlivé kódy možné porovnávat. V této fázi mohou být použity různé tabulky, myšlenkové mapy nebo jiné vizuální znázornění kódů (Braun a Clarke, 2006).

Kódy jsme si v tomto případě opět za použití tužky a papíru znázornili pomocí myšlenkových map. Například jsme si zvolili kódy jako ping pong, fotbal, tanec atd., které jsme pak sloučili pod jednotné téma sport.

4. Kontrola témat

Tato fáze začíná, když je vymyšlena sada potencionálních témat. Zahrnuje upřesnění témat, ale ukáže se, i zda některá původní témata nezaniknou, nesloučí se nebo se naopak nerozdělí do samostatných témat či zda nevzniknou témata úplně nová. Zároveň by ale data měla být smysluplně propojená, mezi jednotlivými tématy by však měly jít identifikovat jasné rozdíly. Jde vlastně o doladění a kontrolu daných témat (Braun a Clarke, 2006).

Například jsme aktivity, které souvisí s digitálními zařízeními, rozdělili do samostatných témat, jako jsou sociální sítě, sledování televize a poslech hudby či hraní her.

5. Definování a pojmenování témat

Pátá fáze se vyznačuje definováním a úpravou témat, která budou konečná a připravená již pro prezentaci analýzy. Názvy by již měly být stručné a výstižné, aby byly připraveny pro konečnou analýzu (Braun a Clarke, 2006).

6. Vypracování zprávy

Konečná fáze spočívá v tom, že výzkumník má již sadu témat, která zpracovává a dává je do finální podoby (Braun a Clarke, 2006).

Doplňující metoda photovoice poskytla ze strany účastníků fotky a videozáznamy jejich volného času. Tyto obsahy jsme pak analyzovaly pomocí kategorií, které byly stanoveny v průběhu tematické analýzy. Zjišťovalo se tak, zda poskytnutý materiál koresponduje s rozhovory s účastníky.

5.5 Charakteristika výzkumného souboru

S ohledem na celkové zaměření práce tvoří výzkumný soubor účastníci ve věku od 13 do 17 let romského původu. Účastníci docházeli buď do salesiánského střediska Dona Bosca v Ostravě (Česká republika) nebo byli ubytovaní v Centru pre rodiny a deti Dobšíné a v Rožňavě. Podmínkou pro zařazení do výzkumu byl romský původ dětí a věková kategorie, která byla určena docházkou na druhý stupeň základních škol nebo na střední školy, avšak do věku osmnácti let.

Vzhledem k specifickým dané populaci (těžší dostupnost účastníků, částečně kvůli pandemické situaci), byla zvolena nepravděpodobnostní metoda výběru participantů. Dle Miovskeho (2006, s. 128) výběr výzkumného souboru při aplikaci kvalitativního přístupu není většinou pevně daný a může se měnit v průběhu výzkumu. Důležité je však výběr přizpůsobit výzkumnému cíli, aby bylo dosaženo saturace dat, případně alespoň dobrého pokrytí relevantních charakteristik cílové populace. Proto byla v našem případě zvolena metoda **záměrného výběru**.

Metoda záměrného výběru je, jak uvádí Miovský (2006), jedna z nejrozšířenějších metod výběru, která se uplatňuje v kvalitativním přístupu. Jde o takový postup, kdy jsou cíleně vyhledáváni účastníci, kteří splňují stanovená kritéria výzkumného souboru.

Záměrný výběr byl realizován ve dvou fázích. První fáze spočívala ve výběru a kontaktování zařízení, která se určitou měrou podílejí na volném čase romských dětí. Zařízení byla předem obeznámena s kritérii výzkumného souboru, se způsobem realizace výzkumu a s cíli výzkumu. Nejprve jim byl zaslán průvodní dopis a poté byla zařízení kontaktována telefonicky. Nakonec se nám podařilo domluvit spolupráci se zařízeními v Ostravě a v Dobšíně (s dalším sídlem v Rožňavě). Druhá fáze pak proběhla ve výběru účastníků dle stanovených věkových kritérií. Účastníci byli nejprve informováni o výzkumu ze strany zařízení. Poté se sešly skupiny účastníků a započala realizace výzkumu samotného.

Bylo osloveno 31 účastníků, výzkumu se zúčastnilo 17 účastníků. Mezi účastníky bylo 9 dívek a 8 chlapců.

Pro lepší orientaci budou charakteristiky uvedeny v následujících tabulkách, kde jsou respondenti seřazeni dle realizace rozhovorů. Chlapci budou označeni písmenem CH, dívky písmenem D. Uveden bude jejich věk. Účastníci uvedli i stupeň vzdělávání. Z celkového počtu 17 se na střední škole vzdělávají 4 účastníci a zbytek dochází na základní školu. Dále budou účastníci rozděleni dle jednotlivých zařízení.

Za účelem triangulace dat se nám podařilo získat rozhovory se dvěma zaměstnanci ostravského střediska Dona Bosca. Účastníci byli vybráni pomocí záměrného výběru a rozhovory s nimi provedené jsou anonymní. Bohužel se nám nepodařilo získat rozhovory se zaměstnanci centra v Dobšíně a v Rožňavě, protože účast odmítli.

5.5.1 Centrum pre deti a rodiny Dobšiná/Rožňava (Slovenská republika)

Celkový počet účastníků byl 21, z čehož se výzkumu zúčastnilo 12. Zbýlých 9 účastníků nebylo zahrnuto do analýzy. 6 účastníků nebylo zařazeno do výzkumného souboru z důvodu nesplnění kritérií. 3 účastníci zaujali pasivní postoj a nesdělili nic k tématu. Výzkum byl realizován dvěma skupinovými rozhovory. První započal v Centru pre deti a rodiny Dobšiná, další dva pak v Rožňavě v domovech dětí, které mají stejného zřizovatele jako centrum pro děti a rodiny v Dobšíně. Do celkové analýzy byl zahrnut jen jeden domov dětí v Rožňavě. Druhý zahrnut nebyl, kvůli již zmiňovaným nesplněným kritériím.

Tab. 1 Seznam účastníku – Centrum pre deti a rodiny Dobšiná/Rožňava

Účastník	Věk
CH1	15
CH2	14
CH3	14
CH4	13
CH5	13
CH6	17
D1	13
D2	13
D3	15
D4	14
D5	15
D6	16

5.5.2 Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě

Celkový počet účastníků byl 9, z čehož se výzkumu zúčastnilo 5. Zbylí 4 účastníci nebyli zahrnuti do analýzy, jelikož 2 účastníci nesplňovali kritéria výzkumného souboru. 2 účastníci zaujali pasivní postoj a nesdělili nic k tématu. Výzkum byl realizován dvěma skupinovými rozhovory. Oba rozhovory probíhaly ve Středisku volného času Don Bosco v Ostravě.

Tab. 2 Seznam účastníků – Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě

Účastník	Věk
CH7	17
CH8	17
D7	15
D8	13
D9	13

5.6 Etické aspekty výzkumu

Po kontaktování zařízení byli zaměstnanci obeznámeni s průběhem výzkumu a s tím, co bude sděleno účastníkům. Hned zpočátku výzkumu byli účastníci obeznámeni s dobrovolností účasti na výzkumu. Ještě před začátkem jim bylo sděleno, na jaký účel rozhovory a poslané materiály budou a o tom, že je výzkum zcela anonymní. Všem účastníkům bylo několikrát zdůrazněno, že je jejich účast dobrovolná a kdykoli mohou rozhovor ukončit. Taktéž byli obeznámeni se zachycením rozhovoru na audiozáznam, který bude sloužit jen pro účely tohoto výzkumu, dále nikde šířený nebude a po ukončení výzkumu bude smazán. Přepsané audiozáznamy jsou dočasně uchovány v počítači, který je chráněn heslem.

Po dobu výzkumu bylo s údaji zacházeno v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. Vzhledem k anonymitě nejsou nikde uváděny jména účastníků a žádné jiné osobní údaje, které by mohli účastníky identifikovat. Účastníci jsou proto označováni jako CH1 až CH8 a D1 až D9.

Při výzkumu byli účastníci výhradně motivováni možností přispět vědeckým účelům. Jako další motivace jim byla nabídnuta možnost prezentace vybraných poslaných fotografií uvnitř organizace mezi účastníky navzájem, které ale nebylo využito.

6 Výsledky výzkumného šetření a jejich analýza

V této kapitole budou představeny výsledky z interview a výsledky analýzy dat, které byly získány pomocí tematické analýzy. Dále pak analýza obsahů, které byly získány metodou photovoice a jejich porovnání s prezentací respondentů na sociálních sítích. Představeny také budou výsledky experimentu, který byl zadán ve formě jednotného tématu pro fotografii. V neposlední řadě pak doplnění o rozhovory se zaměstnanci střediska.

6.1 Volný čas z pohledu romských dětí

V následující podkapitolách si postupně projdeme jednotlivé odpovědi účastníků na otázky. Vzhledem ke zvolenému skupinovému interview budeme postupovat dle jednotlivých otázek, kde probereme odpovědi účastníků. Odpovědi budou rozděleny dle účastníků na centrum pro děti a rodiny v Dobšíně/Rožňave a na salesiánské středisko v Ostravě.

6.1.1 Centrum pre deti a rodiny Dobšíná/Rožňava (Slovenská republika)

1. *Mohli byste mi prosím popsat, co je pro vás volný čas?*

Volný čas ve většině případů pro účastníky znamenal čas po škole. Zařazovali tam však i domácí práce a vaření. Zpočátku si bylo třeba vymezit, co by tak volný čas v jejich případě mohl být. Uvedli jsme i pár příkladů, co volný čas znamená pro nás, abychom u účastníků navodili pocit důvěry a určité motivace ke sdílení svého volného času.

2. *Myslíte si, že máte dostatek volného času? Kolik máte denně volného času?*

Odpovědi na tuto otázku nebyly jednotné. Z celkového počtu 12 účastníků, 6 uvedlo, že má dostatek volného času a zbylých 6, že nemá dostatek volného času. Mezi hlavní důvody uvedené u nedostatku volného času patřilo, že po příchodu ze školy musí vařit nebo uklízet. U jednoho účastníka šlo o zdlouhavou přípravu do školy.

U účastníků, kteří uvedli, že mají dostatek volného času, jsme se setkávali s tím, že se občas nudí a ani neví, co mají dělat. Často si tak jdou po škole lehnout. D4 uvedla: „*Podľa mňa máme všeci voľného času možno až príliš veľa. Tak keď prídem zo školy, najradšej spím.*“

3. *Co ve svém volném čase děláte a co děláte nejčastěji? Co Vás baví?*

Většina účastníků u této otázky uvedla, že bývají venku se svými kamarády. CH1: „*Chodíme von s kamarátmi robiť challenge², ako je parkour a takéto hlúposti.*“ Nejčastěji chodí do parku a společně poslouchají hudbu. CH2: „*Počúváme cikánsku muziku, hip-hop, rap, a to najčastejšie Chia³.*“ Jen jeden účastník hraje na hudební nástroj, a to na kytaru, jinak nehrají. 2 účastníci uvedli, že rádi zpívají. 9 účastníků z 12 uvedlo, že si chodí po škole na chvíli lehnout. CH1: „*Rád oddychujem, som spachtoš⁴.*“ Jedna účastnice uvedla, že činnost, kterou ve svém volném čase provádí nejčastěji je čtení knih. Byla ale jediná.

Všichni z účastníků uvedli, že poměrně mnoho času tráví na digitálních zařízeních, což blíže přiblížíme v sedmé otázce. Jedna účastnice nám sdělila, že si nejčastěji dělá nehty a maluje se, ale i to za účelem sdílení na sociálních sítích. 8 z 12 účastníků se určitou měrou věnuje nějakému sportu, což bude blíže specifikováno v deváté otázce.

4. *Využíváte nabídky volnočasových aktivit ve svém okolí? Jaké? Pokud ne tak, proč?*

10 z 12 účastníků v této době již nevyužívá nabídek volnočasových aktivit, které nepřichází z centra. Jen CH5 uvedl: „*Dochádzam do džudo klubu a na kondičné tréningy.*“ Jedna z účastnic pak využívá kroužku kytary. 5 účastníků uvedlo, že předtím, většinou ještě na prvním stupni základní školy, navštěvovali kroužek či klub, ale teď už tomu tak není. 3 účastníci navštěvovali folklórní soubor, 2 navštěvovali kroužek kreslení a 1 chodil do školního klubu a kroužku počítačů.

² Challenge jsou výzvy, které si účastníci dávají mezi sebou.

³ Chio je místní rapper z Rožňavy.

⁴ V překladu: spáč, dřimal.

Nejčastější důvody, proč už kroužek či klub nenavštěvují byly, že nemají dostatek času, nebo že už tam nechodí jejich kamarádi. D5: „*Dochádzala som, ale prestalo ma to baviť,*“

5. *S kým trávite svoj voľný čas?*

10 účastníkov uvedlo, že trávi svoj voľný čas skôr s kamarátmi. Jen 2 uvedli, že jsou většinou sami. CH3: „*Trávim čas skôr sám. Som na telefóne, hrám hry alebo sledujem videá.*“

6. *V jakém prostředí trávíte volný čas?*

Všichni účastníci na tuto otázku reagovali tak, že trávi čas venku buď s kamarády nebo sami. Část svého volného času také všichni účastníci tráví doma. CH5: „*Chcel by som jazdiť na bicykli, ale nemám ho. Často cvičím v pivnici, kde je trochu priestoru. Doma kukám televíziu.*“ Čas strávený doma využívají buď na odpočinek nebo jsou na telefonech či se dívají na televizi.

7. *Kolik času trávíte na digitálních zařízeních (mobil, počítač, notebook, televize apod.)? Jak tam čas trávíte?*

Všichni účastníci tráví určitý čas na digitálních zařízeních. Mezi uváděné důvody patří sledování televize, kterému se věnují všichni účastníci. D3: „*Máme predplatené Voyo a sledujeme seriály.*“ D5: „*Na TV sledujem Popolušku.*“ CH5: „*Sledujem Animal planet.*“ CH6: „*V TV sledujem hlavne Farmu, Superstár a takéto veci. Tiež seriály o vraždách.*“

11 z 12 účastníků vlastní mobilní telefon. Jen D5 uvádí: „*Teraz telefón nemám, pretože som ho dala ockovi, tak väčšinu času trávim na notebooku*“. Všichni využívají sociální síť. Většinou využívají jak Facebook, Instagram, tak TikTok. Mezi prováděné činnosti patří hlavně dopisování si s kamarády, fotografování a natáčení videí na sociální síť. CH6: „*Fotím sa, ale nie jak dievčatá. Jednoducho sa vyfotím a nemusím vyberať z 20 fotiek.*“ D2: „*Točím videá na TikTok.*“ D4: „*Na TikTok sa poze-
rám, ale aj sa sama natáčam. Videá si draftnem⁵ sama pre seba. Mám ich asi 160 a*

⁵ Uchová si nahrané video sama pro sebe, ale nesdílí ho mezi ostatní.

zdieľala som zatiaľ len 3. Najviac sa točím v kúpeľni a na wécku, pretože tam je najlepšie svetlo.“ 8 účastníkov uvedlo, že hraje na telefónu hry. Jeden účastník si na telefónu mimo uvedené činnosti vyhľadáva rôzne články a jedna účastníčka uvedla, že si číta E-knihy. CH6: *„Na telefóne trávim 18 hodín denne. Rád sa dozviem niečo nového, čo sa deje vo svete. Čítam zprávy o politike, rôzne články a kukám noviny.*“

8. *Jak odpočívate? Kolik tomu venujete času?*

Na túto otázku účastníci v podstate odpovedali po celú dobu interview. Najčastejšie si šli po škole lehnúť. Medzi ďalšie spôsoby odpočinku uvedlo 9 účastníkov posluch hudby.

9. *Provozujete nějaký sport?*

9 z 12 účastníkov uvedlo, že sa vo svojom voľnom čase venujú aspoň jednej športovej aktivite. 7 účastníkov uvedlo, že občas hrajú futbal alebo si kopú s balónom vonku s kamarátmi. D4: *„Spolu s chlapcami chodíme vonku hrať futbal.*“ 4 účastníci hrajú ping pong. 2 účastníčky uvedli, že radi tancujú a jedna účastníčka tancovala, ale prestalo jej to baviť. Jeden účastník dochádza na džudo a na kondičné tréningy. Na džudo dochádzal i CH6, ale už tam nechodí. D4 uvedla: *„Hrávala som basketbal, ale často sa menil tréner, tak som toho nechala.*“

10. *Staráte se o zvířata?*

Zvířata nikdo z účastníkov nevlastní, akorát D3 sdělila: *„Občas sa staráme o túlavú mačku.*“

11. *Jak se bavíte a co děláte o vikendech?*

Přes víkend účastníci dělají vešměs to, co ve voľnom čase v týdni. Akorát v sobotu je uklízecí den a všichni si musí uklidit. D3 uvedla: *„V sobotu musíme všetci povinne upratovať.*“ Nedeľa je potom voľnejšia a občas chodí na organizované výlety. CH2: *„V nedeľu oddychujeme a chodíme do kostola.*“

12. *Co děláte neradi? Co vás nebaví?*

Na túto otázku mi účastníci nebyli schopní odpovedať. CH5: *„Nevím...“*

Shrnutí:

Účastníci se shodli na tom, že volný čas pro ně znamená **čas po škole**. Dostatek volného času má polovina účastníků, druhá polovina tvrdí, že dostatek volného času nemá. Mezi **nejčastější činnosti** prováděné ve volném čase, které uvedlo všech 12 účastníků patří **poslech hudby** a trávení času na **digitálních zařízeních**. 11 účastníků uvedlo, že **chodí ven s kamarády**, kde společně právě poslouchají hudbu, povídají si nebo se „poflakují“. Jen 2 účastníci tráví raději čas sami. 9 účastníků uvedlo, že si chodí po škole na chvíli lehnout nebo spát. Tímto způsobem odpočívají nebo si jako odpočinek pouští písničky. Mezi další aktivity, které uvedl jeden nebo dva účastníci patří hra na hudební nástroj, zpěv, čtení knih a dělání si nehtů (zkrášlování svojí osoby), ale to za účelem sdílení na sociálních sítích. Organizované volnočasové aktivity nevyužívá 10 účastníků z 12. Jedna účastnice uvedla, že dochází do kroužku kytary a jeden účastník do džuda. 5 účastníků se zmínilo, že na kroužky docházelo na prvním stupni, ale teď už nedochází.

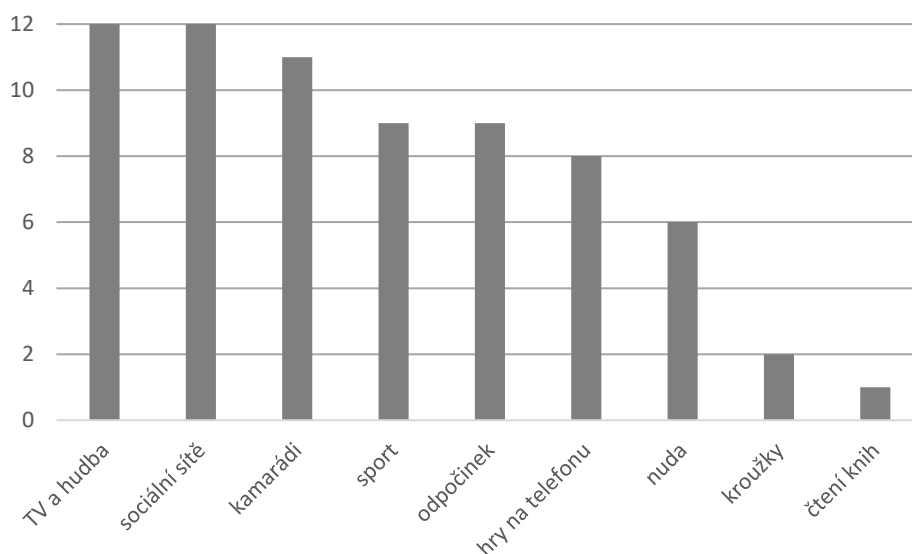
Velkým tématem, u kterého se všichni účastníci rozpovídali, byla **digitální zařízení**. Všech 12 účastníků sleduje televizi. 11 účastníků vlastní mobilní telefon (1 účastník místo toho používá notebook). Na mobilu tráví velkou míru svého volného času. Aktivity, které uvedli všichni účastníci jsou sociální sítě (všichni účastníci mají jak Facebook, Instagram, tak TikTok). Tam si nejčastěji dopisují s kamarády, prohlíží si fotky a videa a sami se fotografují, natáčejí a obsahy sdílí mezi sebou. 8 účastníků uvedlo, že mimo tyto činnosti na mobilním telefonu, hraje ještě hry. Jeden účastník si vyhledává informace a čte zprávy a články a jeden čte E-knihy.

Sportovním aktivitám se věnuje 9 z 12 účastníků. Nejčastěji jde o hraní fotbalu, což uvedlo 7 účastníků. Následuje ping pong, kterému se věnují 4. Dále pak tanec 2 a džudo, které již bylo zmíněno v kroužcích, čemuž se věnuje 1 účastník.

Zvířata žádná nevlastní, tudíž se o žádná nestarají, jen občas nakrmí toulavou kočku. Na výlety chodí jen organizovaně o víkendu. Na otázku, co je nebaví a co dělají neradi nebyli schopni odpovědět a žádný z účastníků nic neuvedl.

Pro lepší orientaci v nejčastěji prováděných aktivitách byl vytvořen následující graf.

Graf 1 Aktivity prováděné ve volném čase – Centrum pro děti a rodiny Dobšíná/Rožňava

6.1.2 Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě

1. *Mohli byste mi prosím popsat, co je pro vás volný čas?*

Zpočátku bylo taktéž potřeba vysvětlit, co by tak volný čas mohl být. CH8: „*Tak volný čas je, co dělám ve volném čase.*“

2. *Myslíte si, že máte dostatek volného času? Kolik máte denně volného času?*

3 účastníci z 5 uvedli, že mají dostatek volného času. CH7: „*Jo mám dostatek volného času. Někdy se i nudím.*“ 2 účastníci uvedli, že nemají dostatek volného času, protože když dojdou ze školy, tak musí ještě uklízet a hlídat mladší děti.

3. *Co ve svém volném čase děláte a co děláte nejčastěji? Co vás baví?*

Všech 5 účastníků tráví svůj volný čas převážně s kamarády nebo je na telefonu na sociálních sítích a poslouchají písničky. CH7: „*Každý den se sejdem ve středisku a pokecáme, zahrajem si fotbal někdy.*“ Jeden účastník uvedl, že hraje poker.

4. *Využíváte nabídky volnočasových aktivit ve svém okolí? Jaké? Pokud ne tak, proč?*

Jiné volnočasové nabídky, než nabídky střediska žádný z účastníků nevyužívá a například ani na prvním stupni základní školy nevyužíval. D8: „*Chtěla jsem hrát na klávesy, ale nějak to nevyšlo.*“

5. *S kým trávíte svůj volný čas?*

Všech 5 účastníků svůj volný čas tráví nejčastěji s kamarády. Nenašel se mezi nimi nikdo, kdo by svůj volný čas trávil sám.

6. *V jakém prostředí trávíte volný čas?*

Všichni účastníci uvedli, že svůj volný čas nejčastěji tráví ve středisku nebo venku s kamarády. 3 účastnice uvedly, že když jsou doma, tak tancují. Venku jsou hlavně v létě, nebo chodí po nákupních centrech.

7. *Kolik času trávíte na digitálních zařízeních (mobil, počítač, notebook, televize apod.)? Jak tam čas trávíte?*

Všichni účastníci uvedli, že sledují televizi. Nejčastěji sledují seriály, ale i filmy. CH8: „*Mě hodně baví ta... Ordinace.*“ D9: „*Já sleduji komedie, akční, horory, ale i pohádky. Dívám se na Popelku a když je, tak sledujeme SuperStar.*“ 3 účastníci uvedli, že mají Voyo, sledují turecké seriály a dívají se na SuperStar. Všichni mají sociální síť, kde si dopisují s kamarády, sledují fotky a videa nebo fotky a videa sdílí na sociální síť přímo oni. CH7: „*Já třeba jdu domů a jsem na telefoně pořád, bez přestání. Dívám se na youtubery, Instagram. Tam se dívám na fotky a sám je sdílím.*“ CH8: „*24 hodin v kuse jsem na telefoně. Na telefon se podíváš pokaždé, co ti zazvoní. Někdy si říkám, že je to fakt dost, položím to na dvě minuty a pak to stejně zas vezmu.*“ Všichni účastníci sledují videa a 4 z nich videa natáčí. D8: „*Tancujeme ve středisku i doma a natáčíme to na videa na TikTok.*“ D9: „*Na telefonu trávím skoro celý den, pořád si s někým píšu. Díváme se na Tik Tok. Fotím se, dělám videa. Dívám se na videa jak dělají gelovky, malují se a dělají vlasy a pak to zkusím na sobě.*“ 4 z 5 účastníků tráví část svého volného času hraním her na telefonu.

8. *Jak odpočíváte? Kolik tomu věnujete času?*

Všichni účastníci uvedli, že se dívají na filmy nebo poslouchá písničky. CH7: „*Znáte toho...Bendiga? U toho relaxuji*“. 2 účastníci uvedli, že si jdou občas lehnout a jak se probudí, tak se sledují věci na telefonu.

9. *Provozujete nějaký sport?*

CH7 a CH8 cvičí, posilují, hrají fotbal. CH8: „*Máme tu partu, co chodíme tady na fotbal trénovat pravidelně každou středu a pak hrajeme turnaje*.“ Jeden účastník uvedl, že chodil na box, ale to trvalo jen rok a pak už na to neměl čas. 3 účastníci uvedli, že hrají ping pong. Všechny dotázané účastnice uvedly, že tancují, jak ve středisku, tak i doma. Ve středisku se učí romské tance, které si nacvičují před zrcadlem a poté je představují i na soutěžích. Jiné sporty, než tanec moc nedělají.

10. *Staráte se o zvířata?*

Žádný z účastníků zvířata nevlastní a o zvířata se nestarají. Jedna účastnice uvedla, že se těší na to, jak bude mít štěně.

11. *Jak se bavíte a co děláte o víkendech?*

Všichni z účastníků uvedli, že přes víkend dělají to, co přes týden. CH7: „*O víkendu děláme to samý, co přes týden. Většinou jsme spolu hlavně navečer*.“ CH8: „*Nejvíc se těším na pátek. Jdem s kamošama za holkama do klubu. Ale když se domluvíme celá parta, dem si sednout bez holek*.“

12. *Co děláte neradi? Co vás nebaví?*

Na tuto otázku účastníci nebyli schopni odpovědět.

Shrnutí:

Na začátek jsme si museli vymezit, co volný čas vlastně znamená. 3 z 5 účastníků uvedli, že mají dostatek volného času a 2 uvedli, že nemají. Všichni účastníci **nejčastěji tráví čas na sociálních sítích, poslouchají písničky a tráví čas s kamarády**. Nejčastěji jsou venku nebo ve středisku, ale 3 účastníci uvedli, že bývají často i doma. Neobjevil se nikdo, kdo by čas raději trávil sám než s ostatními. Nikdo z účastníků

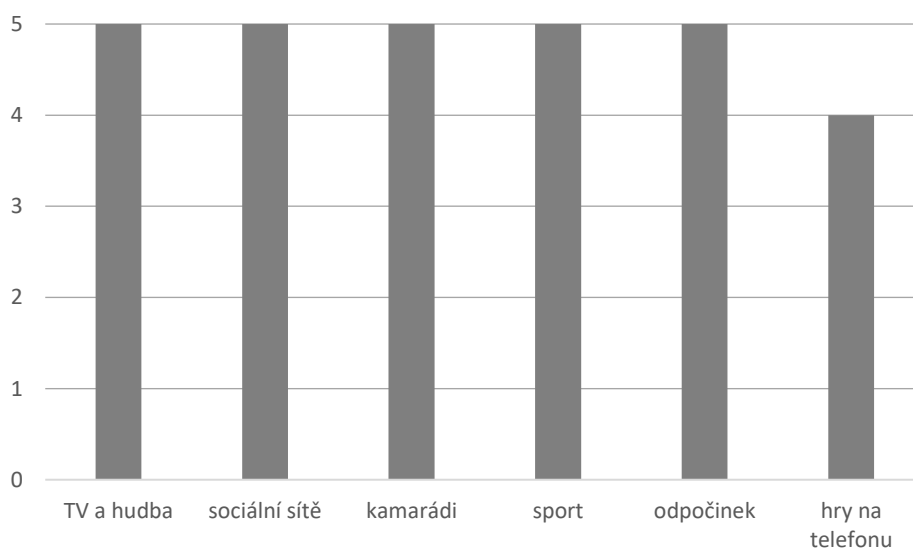
nevyužívá jiné volnočasové nabídky než střediska volného času. Nikdo z účastníků se nezmínil o tom, že by se ve svém volném čase nudil. Všichni účastníci odpočívají u filmu nebo si pouští písničky, občas si jsou lehnout.

Opět **digitální zařízení** byla velkým tématem. Všichni účastníci sledují televizi, kde se dívají nejčastěji seriály. Všichni vlastní sociální sítě, kde si dopisují, sledují fotky a videa nebo sami fotografují. Videa vytvářejí a sdílejí 4 z 5 účastníků. 4 účastníci hrají hry na telefonních zařízeních.

Sportovním aktivitám se věnuje všech 5 účastníků. 2 účastníci uvedli, že posilují nebo cvičí. 3 účastníci hrají ping pong a tancují. Tanci se věnují děvčata. Uvedla, že docházejí na kroužek romských tanců, ale trénují i doma. Zvířata žádný z účastníků prozatím nevlastní, tudíž se o žádná nestará. Účastníci uvedli, že o víkendech dělají vesměs to, co přes týden. Na otázku, co dělají neradi či co je nebaví, žádný z účastníků nebyl schopen odpovědět.

Pro lepší orientaci v nejčastěji prováděných aktivitách byl vytvořen následující graf.

Graf 2 *Aktivity prováděné ve volném čase – Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě*

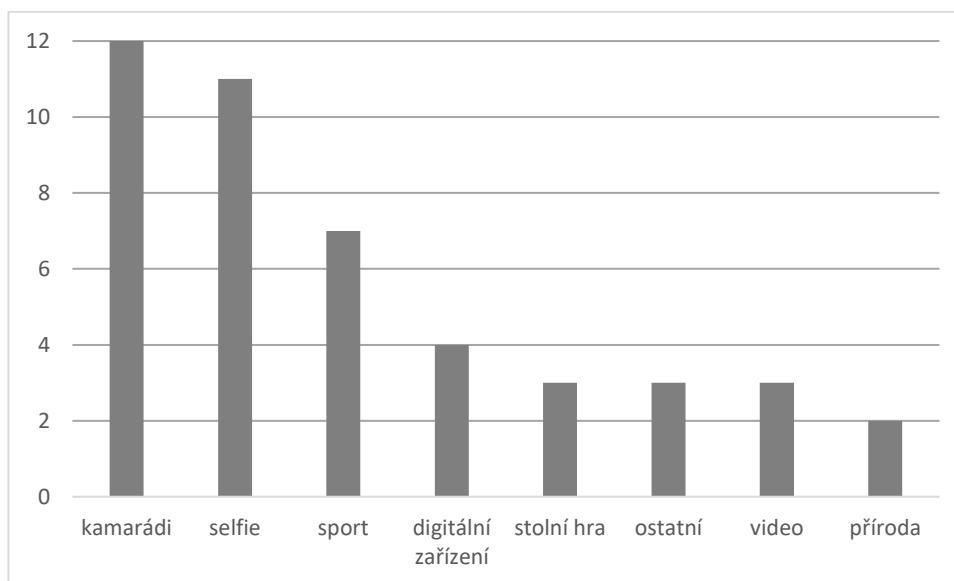
6.2 Volný čas zachycený metodou photovoice

Vždy na konci rozhovoru byla představena metoda photovoice. Účastníci byli požádáni, aby svůj volný čas zaznamenali prostřednictvím fotografií, které nám pak zaslou prostřednictvím sociálních sítí. Fotografie zaslalo 14 ze 17 oslovených účastníků. Zkoumáno bylo, zda budou poslané obsahy korespondovat s otázkami v rozhovoru nebo zda se objeví něco nového. Ze strany účastníků nebyly poskytnuty jen fotografie, ale objevily se i videozáznamy. Tyto obsahy pak byly dále porovnávány se sociálními sítěmi jednotlivých účastníků.

Účastníci posílali obsahy svého volného času, o kterých se zmiňovali v interview. V žádném z případů se neobjevilo nové téma. Nejvíce fotek zobrazovalo účastníky samotné prostřednictvím selfie nebo fotografie s přáteli. Ve většině případů šlo o fotky, které zobrazovaly osoby, ale objevily se i fotky věcí či míst.

Pro přehlednost byl vytvořen graf, který ukazuje jednotlivé kategorie, které se na obsazích objevovaly. Do kolonky ostatní jsme zařadili témata, která se objevovala jen jednou. Šlo o fotografie hudebního nástroje, knihy nebo o výtvary účastníků. Ve videozáznamech se objevovali účastníci samotní nebo jejich kamarádi. Většinou se natáčeli při nějaké aktivitě nebo to napodobovalo focení.

Graf 3 Photovoice – obsahy

6.2.1 Zasláné obsahy v porovnání s prezentací na sociálních sítích.

V tomto případě jsme zkoumali, zda se poslané obsahy liší nebo shodují s obsahy na sociálních sítích účastníků. Šlo tedy o to vyzorovat, zda účastníci posílají fotografie, které zároveň sdílí i mezi svými přáteli na sociálních sítích nebo zda tvoří nové fotografie, které budou sloužit jen pro účely výzkumu.

Protože jsme s účastníky byli po celou dobu v kontaktu na sociálních sítích nebylo obtížné tyto skutečnosti vyzorovat. Obsahy nám poslané se ve 13 případech ze 14 shodovaly s obsahy na sociálních sítích účastníků. Jen v jednom případě účastník inscenoval obsahy, které byly určeny přímo výzkumu. 4 účastníci poslali jak fotky, které měli na svých sociálních sítích volně přístupné, tak fotky určené přímo výzkumu. Na fotografiích, které se neshodovaly se sociálními sítěmi, se objevovala příroda, televize, kniha nebo osobní výtvar účastníka. Video, která poslali 3 účastníci se taktéž objevovala i na sociálních sítích.

Závěrem tohoto porovnání můžeme říct, že obsahy, které účastníci poslali se mnohdy **shodují** s těmi, co sdílí na sociálních sítích. Tudíž můžeme říct, že se před námi účastníci nijak nepřetvařovali a díky vzájemné důvěře posílali autentické obsahy.

6.2.2 Experiment v podobě zadaného tématu pro fotografii

Po čase byl účastníkům zadán experiment v podobě zadání: „Svět kolem mě“. Účelem toho bylo zjistit, zda se fotografie s takovýmto tématem budou lišit od fotografií na téma volný čas. Oslovených bylo 17 účastníků, kteří se účastnili interview. Z toho odpovědělo 10 účastníků, ale fotografie se k nám dostaly od 5 účastníků. Porovnáním fotografií s poslanými fotografiemi, týkajícími se volného času jsme usoudili, že se obsahy od sebe neliší, spíše se mnohdy shodovaly. Objevila se témata jako selfie nebo selfie s kamarády. Jeden účastník poslal fotografii přírody.

6.3 Volný čas z pohledu činitelů ve volném čase

Této části výzkumu se zúčastnili dva zaměstnanci ze Salesiánského střediska volného času Don Bosco v Ostravě. Pro navození příjemnější atmosféry měl rozhovor

pozvolný spád a otázky zahrnovaly i témata, která se neshodovala s cíli výzkumu. Věnovali jsme se otázkám zaměřeným na **jejich práci, středisko samotné a volný čas dětí** docházejících do střediska.

První z dotázaných, účastník A, je na vedoucí pozici a ve středisku pracuje již jedenáct let. Ve středisku začal ještě při studiu, a postupně se vypracovával k vyšším pozicím. Věnuje se hlavně managementu, vede kroužek Schola, kdy spolu s dětmi připravují písně na mši. Sdělil nám, že ve středisku jsou vedeny kroužky pro účastníky od 4 až do 26 let. Dle jeho slov: „*Jádro však většinou tvoří nižší stupeň, ale i druhý stupeň, občas ze středních škol. Převážná část dětí, které středisko navštěvují je romského původu.*“ Vždy na začátku roku zkoušejí děti nalákat na program ve středisku tím, že navštěvují školy a program jim představují. Z 90 % případů se to ale dozví od kamarádů, které středisko již navštěvují. Děti se ve středisku mohou rozkoukat. Mají na to tři vstupy, aby zjistily, jestli se jim tam líbí nebo ne. Poté už musí vyplnit přihlášku.

Účastník A uvádí, že je dětem ve středisku dobře, nikdo je tam nenutí být a jsou tam dobrovolně, i když mají nastavena určitá pravidla. Hodně dětí využívá volnou oratoř, kam si chodí jen tak sednout a popovídat s kamarády. Oratoř je k dispozici v čase, než začnou kroužky a poté, co kroužky skončí. Mezi kroužky, které děti nejvíce využívají uvádí fotbal, romské tance a také ping pong, který není jako samostatný kroužek, ale stůl na něj tam je. „*Hraje se tu salesiánská liga každou neděli. Kluci se připravují a chodí na tréninky. Zápas je pro ně motivace. Děti se také účastní tanečních představení a soutěží, takže se na ně připravují.*“ Ke kroužkům, které se využívají nejméně ba se dokonce i rušily dodává: „*Nejméně jdou hudební kroužky jako klavír a flétna. Děti nemají trpělivost a jak nevidí výsledky hned, tak se tomu nevěnují.*“ Také si všimá toho, že děti využívají hojně telefony. Telefony jim nezakazují, ale ani jim nedávají heslo na wifi. Snaží se je motivovat, aby chodili do kroužků.

Účastník A uvedl, že do střediska chodí denně v průměru asi 50 dětí. Jedna námi položená otázka se ptala na výdrž dětí ve středisku. Účastník A uvedl: „*Ted' si vybavím asi tak 10–12 dětí, co jsou tu od dětství. Celkově jde asi o 5–10 % dětí, kteří tu vydrží, zbytek to přestane tak ve dvanácti, třinácti bavit.*“ S dětmi, co přestanou chodit do střediska, se nesetkává a ani nepořádají žádné setkávací akce. Občas si někdo vzpomene a přijde se do střediska pozdravit a podívat. Slovy účastníka A: „*Přejeme si, aby*

je to ovlivnilo, aby věděli, jak trávit volný čas. Svět není jen o tom: Makej! Musíš! Dělej! U nás se snažíme, aby to pro ně byla spíš taková pohoda.“

Druhým z dotazovaných účastníků B, je ve středisku třetím rokem na pozici pedagoga volného času a věnuje se převážně vedení kroužků. Co se týče organizačních věcí uvedl vesměs to stejné jako účastník A.

Uvedl, že děti nejvíce využívají ping pongu a sportovně založených kroužků a že holky chodí také do tanečních. Taktéž sdělil, že ve fotbale hrají turnaje, a tak plno dětí trénuje a snaží se. Ve středisku zavedli i kroužky jako je 3D tisk, film a tvorba videí, ale i když to pár dětí zkusilo, moc dlouho u toho nevydržely. Také uvedl, že se děti hodně vážou na pedagoga a na program, který má na starost. Ale pokud program dítě nebaví, nechodí tam ani přesto, že je tam jejich oblíbený pedagog.

Mimo důvody, že děti začnou chodit do střediska kvůli tomu, že jim to sdělí kamarádi, patří i to, že středisko navštěvoval jejich starší sourozenec a oni tam začnou chodit taky. Také to, že v pubertě například holky chodí do kroužku, protože tam dochází kluk, který se jim líbí a naopak.

Účastník B nakonec dodal: *„Snažíme se je motivovat. Řekl bych, že se zlepšila docházka. Ze startu se většinou drží kamarádů, se kterými mají společné zájmy. Funguje tu efekt smečky.“*

Rozhovory s těmito účastníky byly realizovány za účelem triangulace dat. Jak se ukázalo, tak do střediska chodí spíše děti mladšího věku. To nebyl ale záměr našeho výzkumu. Mezi aktivity, které se nejvíce prosadily patří pak fotbal, ping pong nebo tanec, což se ukázalo i v našem výzkumu. I když to není z rozhovorů až tak zřejmé, tak velká část dětí také tráví čas na svých telefonech. I když se středisko snaží dětem ukázat jiné možnosti trávení volného času, telefony a sociální sítě stále tvoří velkou část volnočasových aktivit účastníků. Tohoto fenoménu jsme si mohli všimnout i my, když jsme prováděli výzkum přímo ve středisku a také to uvedli sami účastníci při interview.

6.4 Shrnutí a závěry výzkumného šetření

V této podkapitole si odpovíme na stanovené výzkumné otázky a tím i na cíl výzkumu, kterým je zjištění, jak romské děti ve vybraných zařízeních tráví svůj volný čas. Proto si postupně rozebereme odpověď na každou otázku.

1. Jak romské děti ve vybraných zařízeních tráví volný čas?

Na tuto otázku je již postupně zodpovídáno po čas celé analýzy výzkumu. Všechny dotázané děti tráví svůj volný čas sledováním televize, poslechem hudby nebo se věnují sociálním sítím. Na sociálních sítích převážně sledují fotografie a videa, ale také je sami vytvářejí a sdílí. Telefon všichni také využívají k poslechu písniček a někteří k hraní her. Kromě jednoho účastníka všichni uvedli, že tráví svůj volný čas s kamarády venku, ale i uvnitř centra či střediska. Účastníci se také věnují sportovním aktivitám. Mezi prováděné sportovní aktivity můžeme zařadit hlavně fotbal a ping pong, ale objevuje se také cvičení nebo džudo. Děvčata v obou zařízeních také uvedla, že se věnují tanci.

Více než polovina účastníků odpočívá, a to nejčastěji tak, že poslouchá hudbu, dívá se na film nebo jen tak leží a spí. Kroužky z celkového počtu 17 účastníků navštěvují jen 2. Jde o kroužek kytary a džuda. Jeden účastník uvedl, že rád čte.

Je zajímavé, že téma nudy se objevilo jen v Rožňavě/Dobšíně, a to u poloviny účastníků. V ostravském středisku se toto téma vůbec neobjevilo. Dalším, co nás poměrně překvapilo je, že žádný z dotazovaných účastníků nebyl schopen odpovědět na otázku, co je nebaví a co dělají neradi.

2. Jsou odlišné způsoby trávení volného času v daném zařízení u jednotlivých dětí?

Odlišnosti se samozřejmě objevovaly. Všichni účastníci se však v obou zařízeních shodli na tom, že tráví svůj volný čas na sociálních sítích, poslechem hudby nebo sledováním televize. Účastníci z Rožňavy/Dobšíně se pak v 9 případech z 12 věnovali nějakému sportu. Odlišnosti byly v druhu sportu, kdy šlo v 7 případech o fotbal, ve 4 o ping pong, ve 2 o tanec a 1 účastník se věnoval džudo. Až na jednoho účastníka

trávili svůj volný čas převážně s kamarády. V jednotkách se objevovaly aktivity jako čtení knih či hra na hudební nástroj.

V ostravském středisku pak byly odlišnosti menší. Všichni účastníci se shodli nejen na sociálních sítích, televizi a poslechu hudby, ale také na způsobu odpočívání, který probíhal za poslechu hudby nebo sledování filmů. Všichni účastníci pak dělali určitou sportovní aktivitu, kde se jejich cesty rozcházeli, ale jen genderově. Účastníci se věnovali fotbalu, cvičení a ping pongu, kterému se však věnovala i jedna dívka. Všechny 3 účastnice pak tanci. Hry na telefonu hráli 4 z 5 účastníků. V jednotkách se neobjevilo nic.

3. Jsou odlišné způsoby trávení volného času v jednotlivých zařízeních?

V jednotlivých zařízeních si můžeme všimnout i aktivit, které dělají všichni účastníci napříč zařízeními, i aktivit, které jsou odlišné, těch je však méně a objevují se u jednotek případů. Všechny 17 účastníků tráví svůj volný čas na sociálních sítích, sleduje televizi nebo poslouchá hudbu. Volný čas povětšinou tráví s kamarády, ale také ho věnují odpočinku. 12 účastníků pak hraje hry na telefonu. Zajímavá je pak otázka nudy, kterou uvádí 6 účastníků ze slovenského zařízení, kdežto v Ostravě se neobjevil ani jeden.

4. Jaká volnočasová aktivita mezi dětmi ve všech zařízeních převládá?

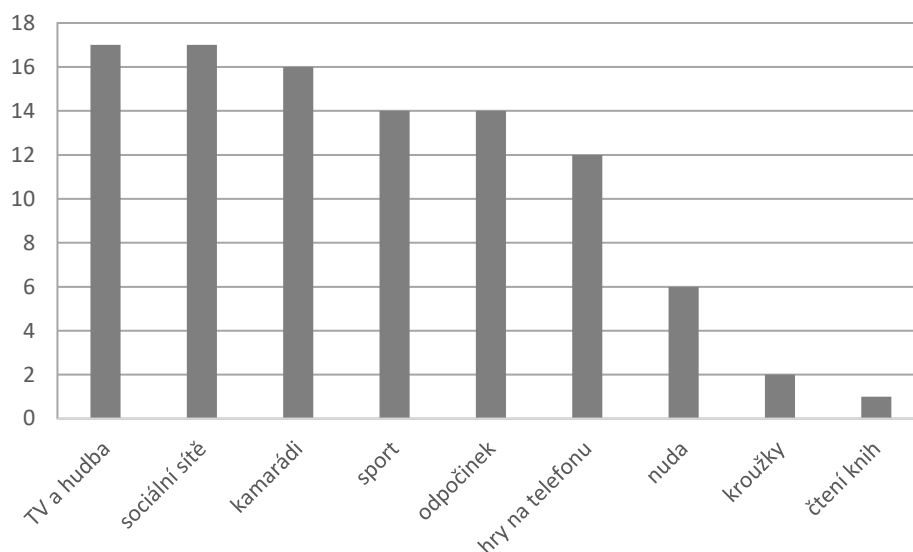
Jednoznačně můžeme vidět, že aktivity, které převládají, souvisí s digitálními zařízeními. Jde o sledování televize a využívání mobilních zařízení na poslech hudby a trávení času na sociálních sítích.

5. Jaké tři nabídky volnočasových aktivit děti nejvíce využívají?

První dvě aktivity byly zmíněny již v předchozí otázce. Jde o sledování televize a využívání mobilních telefonů pro volný čas a s tím spojený poslech hudby a sociální sítě. Na třetím místě se pak objevuje čas strávený s kamarády. Hned v závěsu jsou sportovní aktivity a odpočinek.

Pro přehlednost využívaných aktivit jsme dali dohromady všechny účastníky a přehled využívaných aktivit do následujícího grafu.

Graf 4 *Aktivity prováděné ve volném čase – souhrnně za obě zařízení*

6. Převažuje u dětí aktivní způsob trávení volného času nebo pasivní způsob?

Na tuto otázku není lehké jednoznačně odpovědět. Účastníci pasivně tráví čas při televizích a mobilních zařízeních, ale také chodí ven s kamarády a ve většině případů vyvíjí i sportovní činnosti. Proto tedy můžeme říct, že účastníci ve všech zařízeních trávili svůj volný čas jak aktivním, tak pasivním způsobem.

7. Využívají romské děti i jiných volnočasových nabídek, než těch, které jsou nabízeny v zařízeních?

Využití kroužků se objevilo jen u dvou případů, a to v zařízení v Rožňavě/Dobšíně. 5 účastníků uvedlo, že nabídek školních klubů, základních uměleckých škol nebo kroužků využívali chvíli na prvním stupni základní školy, ale po čase je to buď přestalo bavit nebo tam už nechodili jejich kamarádi, tak přestali taky. V Ostravě všichni účastníci uvedli, že jiné volnočasové nabídky nevyužívají, ani nevyužívali.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jak romské děti ve vybraných zařízeních tráví volný čas. Proto jsme se v teoretické části práce zaměřili na vymezení romské populace v kontextu její historie, kultury, života Romů v současné společnosti, ale také na romské děti, protože jich především se práce týkala. Další oblastí byl právě volný čas, kde jsme se věnovali terminologii volného času, ale také definici nudy. Důležité bylo vymezení činností prováděných ve volném čase, a také co volný čas představuje pro děti, a proč bychom se mu měli věnovat a podporovat jej. Nechyběla ani část, která se věnovala vyjadřování pomocí digitálních technologií, protože právě toto je velké téma dnešní doby, které se objevuje nejen ve volném čase dětí. Jelikož výzkum proběhl v zařízeních, která buď byla pod záštitou Salesiánů Dona Bosca nebo s nimi spolupracovala, vymezili jsme i tuto problematiku a přiblížili jsme zařízení, kde výzkum probíhal.

V rámci výzkumu jsme si zvolili několik hlavních bodů, kterým jsme se ve výzkumu věnovali. Šlo o rozhovory, které proběhly s romskými dětmi v jednotlivých zařízeních. Tyto rozhovory byly doplněny technikou photovoice a následným porovnáním poslaných obsahů s obsahy na sociálních sítích. Pro triangulaci dat bylo využito právě těchto metod, které byly doplněny ještě o rozhovory se zaměstnanci zařízení.

Z výzkumu vyplynulo, že účastníci tráví svůj volný čas převážně na mobilních telefonech, kde využívají sociální sítě, poslouchají písničky nebo hrají hry. Dále pak sledují televizi. Toto pasivní trávení volného času však doplňují aktivním. Jde o trávení času s přáteli ať už venku nebo v zařízeních a více než polovina účastníků se také věnuje nějaké sportovní aktivitě. Mezi nejčastěji prováděné sportovní aktivity pak můžeme zařadit fotbal, ping pong nebo tanec. Většina z nich si také vymezí čas na odpočinek, prostřednictvím poslouchání písní, sledování televize nebo ležení. Mezi položky, které se objevili jen u pár jedinců, patří návštěva kroužků nebo čtení knih. U pár účastníků jsme se setkali i s termínem nuda.

Závěrem lze říct, že se u účastníků objevovaly jak aktivní, tak pasivní způsoby trávení volného času, které se vyskytovaly u všech v určité míře. Až na jednu výjimku všichni trávili svůj volný čas se svými kamarády.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně 17.-18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 8090214959.

BRAUN, Virginia a Victoria CLARKE. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 2006, číslo 3.2, 77–101. DOI 10.1191/1478088706qp063oa

DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. ISBN 8070673958.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

DAVIDOVÁ, Eva a Eva DAVIDOVÁ. *Romano drom*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 978-80-7067-533-5.

DEUZE, Mark. *Media life: Život v médiích*. Přeložil Petra IZDNÁ. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2815-8.

ČERNÁ, Milena, Jindřich ŠTREIT, Eva DAVIDOVÁ a Jaroslav KOŘÁN. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.

FRASER, Angus M. a Marta MIKLUŠÁKOVÁ. *Cikáni*. Přeložila Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 807106212X.

GLAW, Xanthe, et al. Visual methodologies in qualitative research: Autophotography and photo elicitation applied to mental health research. *International journal of qualitative methods*, 2017, číslo 16.1. DOI 10.1177/1609406917748215.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 8086898768.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789275.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 8024404966.

CHLUP, Otokar, Jan UHER a Josef KUBÁLEK, ed. *Pedagogická encyklopedie*. II. díl. Praha: Novina, tiskařské a vydavatelské podniky, 1939.

JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, ed. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

KALEJA, Martin a Jan KNEJP, ed. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. ISBN 9788073687083.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

KOLESÁROVÁ, Karolína. *Životní styl v informační společnosti*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2016. ISBN 978-80-7452-119-5.

KRISSON, Emma. The use of photovoice as a methodology to explore identity expression amongst people with intellectual disabilities who have no or limited verbal communication. *British Journal of Learning Disabilities*, 2020, číslo 50.1, s. 41–51.

LAKSHMI, A. K. The selfie culture: Narcissism or counter hegemony. *Journal of Communication and media Studies*, 2015.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 8024404974.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 8086621073.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. vydání. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

RUSINA, Ivan a Marian ZERVAN. *Životy svätých: Ikonografia*. Bratislava: Pallas, 1994. ISBN 80-7095019-6.

STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014. ISBN 978-80-244-4073-6.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489.

ŠEVČÍKOVÁ, Veronika. *Slyšet, cítit a dotýkat se: romská hudba a hudebnost Romů jako pozitivní kulturní stereotyp a dominantní kulturní konfigurace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 9788073685690.

Štátny pedagogický ústav. *Národnostvé menšina – Zoznámme sa*. Bratislava: ŠPÚ, 2020. ISBN 978-80-8118-208-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

ZELINOVÁ, Milota. *Volný čas efektívne a tvorivo: teória a prax výchovy mimo vyučovania*. Bratislava: Iura Edition, 2012. ISBN 978-80-8078-479-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 8086384004.

VEAL, Anthony James. Definitions of leisure and recreation. *Australian Journal of Leisure and Recreation*, 1992, číslo 2.4, s. 44–48.

WANG, Caroline a Mary Ann BURRIS. Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health education & behavior*, 1997, číslo 24.3, s. 369–387.

Elektronické informační zdroje

Centrum pre deti a rodiny Dobšiná. *O nás* [online]. CDR, 2015. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://dobsina.cdr.sk/sk/o-nas/>

Český statistický úřad. *Sčítání lidu 2021* [online]. ČSÚ, 2021. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/vysledky-prvni>

Domka: Združenie saleziánskej mládeže. *Charakteristika Domky*. [online]. Domka, [b.r.]. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.domka.sk/o-domke/>

Dům národnostních menšin. *Romská národnostní menšina* [online]. DNM, 2020 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <http://www.dnm-praha.eu/Romska>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [online]. MŠMT, 2002. [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/7327_1_1/download/

PALEČEK, Jan. *Náhradní výchova ve Slovenské republice* [online]. Středisko náhradní rodinné péče, 2012 [cit. 2022-04-12]. Dostupné z https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/nrp_na_slovensku.pdf

Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. *Statut Rady vlády pro záležitosti romské menšiny* [online]. Vláda ČR, 2020 [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/Statut-RVZRM.pdf>

Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030* [online]. Vláda ČR, 2021 [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/04-Strategie-romske-rovnosti-zacleneni-a-participace-2021---2030---textova-cast-cista_1.pdf

Salesiáni Dona Boska. *Historie* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022a [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/historie/>

Salesiáni Dona Boska. *Preventivní systém* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022b [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/preventivni-system/>

Salesiáni Dona Boska. *Týmová spolupráce* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022c [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/tymova-spoluprace/>

Salesiáni Dona Bosca. *Středisko* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022d [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.boscoostrava.cz/stredisko/>

Salesiáni Dona Bosca. *O středisku* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022e [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.boscoostrava.cz/stredisko/o-stredisku/>

Salesiáni Dona Bosca. *Nabídka činností* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022f [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.boscoostrava.cz/nabidka-cinnosti/>

Salesiáni Dona Bosca. *Oratoř – otevřený klub* [online]. Salesiáni Dona Boska, ©2022g [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.boscoostrava.cz/nabidka-cinnosti/orator-otevreny-klub/>

Saleziánky. *História a súčasnosť sestier v Rožňave* [online]. Saleziánky, 2020. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://salezianky.sk/2020/03/05/historia-a-sucasnost-sestier-v-roz-nave/>

Štatistický úrad SR. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021: Počet obyvateľov podľa národnosti v SR k 1. 1. 2021* [online]. Štatistický úrad SR, 2022. [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/pocet-obyvate-lov/SR/SK0/SR>

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. *Hlavné úlohy splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity* [online]. Úrad vlády Slovenskej republiky, 2021a [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://www.romovia.vlada.gov.sk/urad/?csrt=13389578190870211641>

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, 2021. *Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030* [online]. Úrad vlády Slovenskej republiky, 2021b. [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://www.romovia.vlada.gov.sk/strategie/strategia-pre-rovnost-inkluziu-a-participaciu-romov-do-roku-2030/?csrt=13389578190870211641>

VACULÍK, Pavel. *Specifika romských dětí* [online]. Pěstounská péče v KK, 2018 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://pestounskapecevkk.cz/images/Dokumenty/Specifika-romskch-dt-1.pdf>

Požítá legislativa

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Česká republika.

Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. Česká republika.

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. Česká republika.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Česká republika.

Zákon č. 383/2005 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Česká republika.

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon. Česká republika.

Zákona č. 305/2005 Z. z., o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele. Slovenská republika.

Zákon č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa. Slovenská republika.

Seznam tabulek a grafů

Tab. 1 Seznam účastníku – Centrum pro děti a rodiny Dobšíná/Rožňava

Tab. 2 Seznam účastníku – Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě

Graf 1 Aktivity prováděné ve volném čase – Centrum pro děti a rodiny Dobšíná/Rožňava

Graf 2 Aktivity prováděné ve volném čase – Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě

Graf 3 Photovoice – obsahy

Graf 4 Aktivity prováděné ve volném čase – souhrnně za obě zařízení

Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Škodáková
Katedra nebo ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše Hutytová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název závěrečné práce:	Volný čas romských dětí
Název závěrečné práce v angličtině:	Leisure time of Roma children
Anotace závěrečné práce:	<p>Diplomová práce je zaměřená na volný čas romských dětí v Salesiánském středisku volného času Don Bosca v Ostravě a v Centru pro děti a rodiny v Dobšíně/Rožňavě. Cílem práce je poskytnout náhled na trávení volného času dětí, které spolupracují se zařízeními. Teoretická část se věnuje romským obyvatelům, volnému času a teoretickému rámci zařízení, ve kterých byl výzkum prováděn. Výzkumná část je založena na kvalitativním přístupu. Metodou sběru dat bylo polostrukturované interview se 17 romskými dětmi a 2 pracovníky zařízení. Dále pak metoda photovoice, která proběhla se 14 dětmi. Data byla analyzována pomocí tematické analýzy. Bylo zjištěno, že účastníci tráví svůj volný čas jak aktivně, tak pasivně. Co se týče pasivního trávení volného času, tak nejčastěji využívají sledování televize, poslouchání hudby a čas strávený na telefonu, převážně pak na sociálních sítích. Mezi aktivní trávení volného</p>

	<p>času pak patří různé sportovní aktivity a čas strávený s kamarády.</p>
<p>Klíčová slova:</p>	<p>Romové, volný čas, romské děti, digitální technologie, fotografie</p>
<p>Anotace závěrečné práce v angličtině:</p>	<p>The diploma thesis is focused on the leisure time of Roma children in Salesiánské středisko volného času Don Bosca in Ostrava and Cetru pre deti a rodiny in Dobšiná/Rožňava. The aim of the the thesis is to provide a preview into the leisure time of children who cooperate with the institution. The theoretical part deals with the Roma population, leisure time and the theoretical framework institution in which the research was conducted. The research part is based on a qualitative approach. The data collection method was semi-structured interviews with 17 Roma children and 2 workers in the institution. Then the photovoice method with 14 children. Data analysis and interpretation were carried out through thematic analysis. Participants were found to spend their leisure time both actively and passively. As for passive leisure time, they most often use watching TV, listening to music, and spending time on the phone, mostly on social networks. Active leisure activities include various sports activities and time spent with friends.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>Roma, leisure time, Roma children, digital technology, photography</p>

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Otázky pro rozhovor s romskými dětmi v jednotlivých zařízeních Příloha č. 2: Otázky pro rozhovor s pracovníky zařízení
Rozsah práce:	114 647 znaků
Jazyk práce:	český jazyk

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky pro rozhovor s romskými dětmi v jednotlivých zařízeních

Příloha č. 2: Otázky pro rozhovor s pracovníky zařízení

Příloha č. 1: Otázky pro rozhovor s romskými dětmi v jednotlivých zařízeních

1. *Mohli byste mi prosím popsat, co je pro vás volný čas?*
2. *Myslíte si, že máte dostatek volného času? Kolik máte denně volného času?*
3. *Co ve svém volném čase děláte a co děláte nejčastěji? Co vás baví?*
4. *Využíváte nabídky volnočasových aktivit ve svém okolí? Jaké? Pokud ne tak, proč?*
5. *S kým trávíte svůj volný čas?*
6. *V jakém prostředí trávíte volný čas?*
7. *Kolik času trávíte na digitálních zařízeních (mobil, počítač, notebook, televize apod.)? Jak tam čas trávíte?*
8. *Jak odpočíváte? Kolik tomu věnujete času?*
9. *Provozujete nějaký sport?*
10. *Staráte se o zvířata?*
11. *Jak se bavíte a co děláte o víkendech?*
12. *Co děláte neradi? Co vás nebaví?*

Příloha č. 2: Otázky pro rozhovor s pracovníky zařízení

1. *Jak dlouho pracujete ve středisku?*
2. *Na jaké pozici pracujete?*
3. *Co je náplní Vaší práce?*
4. *V jakém věkovém rozložení navštěvují děti středisko? Je určena věková hranice?*
5. *Existují podmínky, které dítě musí splňovat, aby mohlo středisko navštěvovat?*
6. *O jaké děti se jedná? Převažují romské děti?*
7. *S jakými důvody pro využívání služeb se setkáváte?*
8. *Jaká je nabídka aktivit?*
9. *Co děti využívají nejvíce? Co využívají nejméně? U jaké aktivity nejdéle vydrží? Mění se to v čase?*
10. *Setkáváte se s dětmi po skočení docházky do centra? Máte zkušenost, že je tento způsob trávení volného času přínosem?*
11. *Myslíte, že můžete říct, že je tento způsob trávení volného času ovlivňuje v jejich běžném životě? Pokud ano, tak proč?*
12. *Co je pro Vás motivací?*